

KARELIA-AMMATTIKORKEAKOULU
Liiketalouden koulutus

Elli-Noora Karttunen

PAHOINPITELYN JA TÖRKEÄN PAHOINPITELYN VÄLINEN
RAJANVETO

Opinnäytetyö
Huhtikuu 2019

OPINNÄYTETYÖ
Huhtikuu 2019
Liiketalouden koulutus

Tikkarinne 9
80200 JOENSUU
+ 358 13 260 600

Tekijä
Elli-Noora Karttunen

Nimeke
Pahoinpitelyn ja törkeän pahoinpitelyn välinen rajanveto

Toimeksiantaja
Karelia-amk

Tiivistelmä

Tämä opinnäytetyö käsittelee pahoinpitelyn ja törkeän pahoinpitelyn välistä rajanvetoa sekä tunnusmerkistökiteijöitä, jotka vaikuttavat teon tuomittavuuteen. Pahoinpitelyn ja törkeän pahoinpitelyn kriteerit määritellään rikoslaisa. Opinnäytetyö on toteutettu lainopillisenä tutkimuksena.

Suomen rikoslaki on kokenut useita muutoksia, mutta viimeisin merkittävä lakimuutos astui voimaan vuonna 1995. Rikoslain 21 luvussa käsitellään henkeen ja terveyteen kohdistuvia rikoksia, joihin eri pahoinpitelyrikokset luokitellaan. Pahoinpitelyrikokset ovat porrastettu kolmeen eri asteeseen: lievään pahoinpitelyyn, pahoinpitelyyn ja törkeään pahoinpitelyyn.

Pahoinpitely määritellään teoksi, joka vahingoittaa toisen terveyttä, aiheuttaa kipua tai saattaa toisen tiedottomaan tai muuhun vastaavaan tilaan. Törkeä pahoinpitely on puolestaan perusmuotoista pahoinpitelyä törkeämpi rikosmuoto, jonka tulee olla ankaroittamisperusteiden lisäksi kokonaisuutena arvostellen törkeä.

Kieli
suomi

Sivuja
48

Asiasanat

pahoinpitely, törkeä pahoinpitely, lievä pahoinpitely, tunnusmerkistö

THESIS
April 2019
Degree Programme in Business

Tikkarinne 9
80200 JOENSUU
FINLAND
+ 358 13 260 600

Author
Elli-Noora Karttunen

Title
Distinguishing between an assault and Aggravated Assault

Commissioned by
Karelia UAS

Abstract

This thesis focuses on the differences between an assault and aggravated assault and those criminal offences that affect the sentence. The criteria for an assault and aggravated assault are defined in the Criminal Code of Finland.

There have been many reforms in the Finnish Criminal Code but the latest and biggest is the amendment of 1995 in which Section 21 was changed the most. Section 21 is about homicide and bodily injury which include assaults. The assaults have been classified into three categories: petty assaults, assaults and aggravated assaults.

An assault is defined as an act that damages other person's health, causes pain or renders the person unconscious or into a comparable condition. An aggravated assault is a cruel form of an assault. Besides considering the grounds for increasing the punishment, an aggravated assault should be assessed as a whole to be more grievous.

Language

Finnish

Pages

48

Keywords

assault, aggravated assault, petty assault, criminal offence

Sisältö

1	Johdanto	4
2	Pahoinpitely rikoksena	7
2.1	Tavallinen ja lievä pahoinpitely	7
2.2	Pahoinpitelyn tunnusmerkit.....	13
2.2.1	Ruumiillisen väkivallan tekeminen	13
2.2.2	Terveyden vahingoittaminen.....	15
2.2.3	Kivun aiheuttaminen ja tiedottomaan tai muuhun vastaavaan tilaan saattaminen	18
2.3	Seuraustunnusmerkit ja tahallisuus	20
2.4	Pahoinpitelyrikoksiin sovellettavat vastuuvapausperusteet	22
2.5	Erietyiset vastuuongelmat.....	26
3	Törkeä pahoinpitely.....	28
3.1	Ankaroittamisperusteet.....	29
3.1.1	Vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila	29
3.1.2	Erietyisen raaka tai julma tekotapa	31
3.1.3	Hengenvaarallinen tekoväline.....	32
3.2	Kokonaistörkeys	36
4	Pohdinta.....	40
	Lähteet.....	47

1 Johdanto

Rikos määritellään laissa rangaistavaksi määrätyksi teoksi. Tätä seikkaa tukee Suomen perustuslain (731/1999) 8 § sekä rikoslain (38/1889) 3 luvun 1 §:ssä käsiteltävä laillisuusperiaatetta koskeva määräys, jonka mukaan rangaistuksen saa tuomita vain laissa rangaistavaksi säädetystä teosta laissa säädetyn rangaistuksen mukaisesti. (Lappi-Seppälä, Hakamies, Koskinen, Majanen, Melander, Nuotio, Nuutila Ojala & Rautio 2009, 41.)

Henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset ovat olleet viimeisen sadan vuoden aikana yhteensä kolme kertaa laajan lainsäädännöllisen uudistuksen kohteena. Ensimmäisenä muutoksena pidetään vuoden 1889 rikoslain (30/1889) säätämistä ja toisena 1.1.1970 voimaan astunutta lakimuutosta (491/1969), joka uudisti rikoslain 21 luvun perusteellisesti. Viimeisimpänä suurena muutoksena pidetään 1.9.1995 voimaan tullutta lakimuutosta (578/1995), joka toteutettiin osana rikoslain kokonaisuudistuksen niin sanottua II-pakettia. Edellä mainittujen muutosten lisäksi rikoslain 21 luku on kokenut muitakin muutoksia, kuten 1.8.2013 voimaan tullut törkeän henkeen ja terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelua koskeva 6 luvun a kohta. (Frände, Matikkala, Tapani, Tolvanen, Viljanen & Wahlberg 2014, 186.)

Rikoslaisissa mainittu rikostyyppi on yleensä porrastettu tekomuodoiltaan eri törkeysasteisiin. Rikoslain 21 luku jaottelee pahoinpitelyrikokset kolmeen eri kategoriaan: pahoinpitely, törkeä pahoinpitely ja lievä pahoinpitely. Tunnuksmerkistön tarkoituksena on täydentää rikoksen perustunnusmerkistön lievää tai törkeää tekomuotoa tai vaihtoehtoisesti molempia, mitkä ovat vastaavasti kytköksissä perusasteikkoa lievempään tai ankarampaan rangaistukseen. Vuoden 1995 rikoslain kokonaisuudistuksen myötä nykypäivänä teon luonnehtiminen perusmuotoa tai törkeää tekomuotoa vastaavaksi pohjautuu laissa mainittuihin esimerkkilueteloihin, jotka muutettiin kyseisen uudistuksen yhteydessä tyhjistä. (Lappi-Seppälä ym. 2009, 166.)

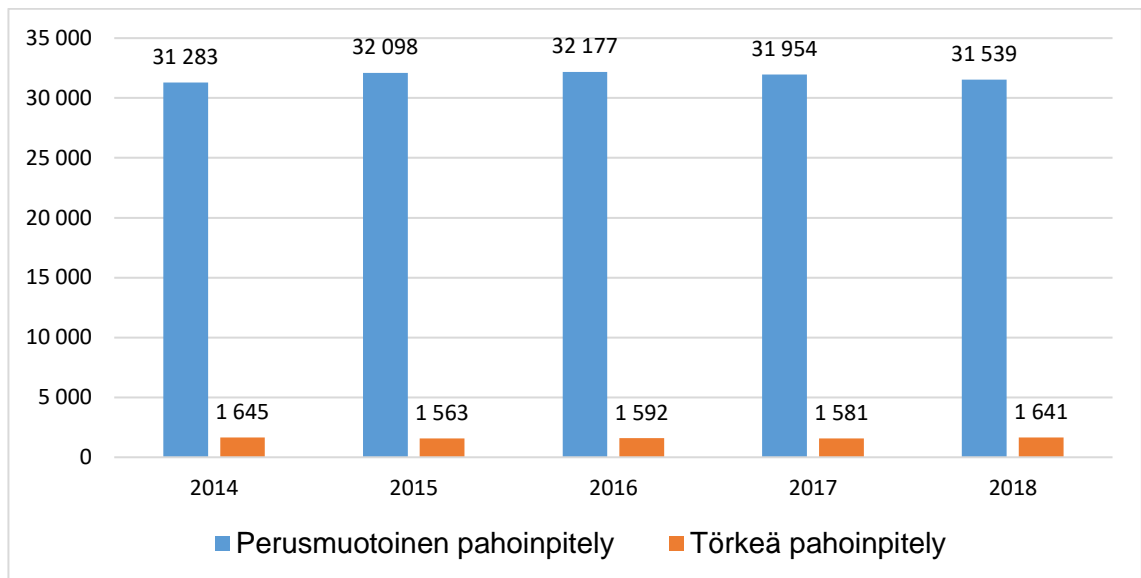
Ankaramman säännöksen soveltaminen vaatii ankaroittamisperusteen lisäksi myös kokonaistörkeyden ollakseen törkeänä tekemuotona rangaistava. Kokonaisharkintalauseke voi poistaa törkeän tekemuodon ja näin ollen lieventää teosta syyksi luettavaa rangaistusta. Perusrikosta lievempien tekemuotojen tunnusmerkistötekniikka on vaihtelevaa. Oikeusturvanäkökohtien estämättä tuomioistuimille voidaan jättää enemmän harkintavaltaa törkeisiin tekemuotoihin verrattaessa, kun kysymyksessä on tekijän kannalta lievempään suuntaan vaikuttavasta sääntelystä. (Lappi-Seppälä ym. 2009, 166.)

Pahoinpitelyrikosten rangaistavuuden pohjana toimii nykyisen voimassa olevan rikoslain (39/1889) 3 luvun 1 §:n mukainen laillisuusperiaate, jonka mukaan rikokseen syylliseksi saa katsoa ainoastaan sellaisen teon perusteella, joka on tekohetkellä laissa säädetty rangaistavaksi. Rikoksesta annettavan rangaistuksen ja muun rikosoikeudellisen seuraamuksen on aina perustuttava kirjoitettuun lakiin. Laillisuusperiaate edellyttää, että lain mukaan rangaistavana pidetyn teon eri muodot tulee olla lueteltuna tyhjentävästi yksittäisissä rikostunnusmerkistöissä. (Lappi-Seppälä ym. 2009, 162.) Rikoslain 3 luvun 2 §:n mukaan rikoksesta tuomitsemiseen sovelletaan aina tekohetkellä voimassa olevaa lakia, mutta jos rikoksesta tuomittaessa voimassa on jokin toinen laki kuin mitä rikosta tehdessä, sovelletaan aina kuitenkin uutta lakia, jos sen soveltaminen johtaa lievempään rangaistukseen. Jos rikoksen tekohetkellä on ollut voimassa määräajaksi säädetty laki, tulee rangaistusta annettaessa perusteet pohjauttaa siihen, jollei toisin ole säädetty. Edellä mainitut perustelut pohjautuvat taannehtivuuskieltoon. Taannehtivuuskiellon lisäksi myös epätäsmällisyyskiellon katsotaan usein kuuluvan osaksi laillisuusperiaatetta. Epätäsmällisyyskiellon periaatteella tarkoitetaan edellytystä, jonka mukaan rikoslain tulee olla sisällöltään täsmällinen ja säännösten tarkkarajaisia. (HE 44/2002 vp, 29.) Lisäksi rikoslain 3 luvun 6 § velvoittaa, että rangaistusta määrätessä on huomioitava kaikki lain mukaan rangaistuksen määrään ja lajiin vaikuttavat perusteet ja rangaistuskäytännön tulee olla yhtenäinen.

Opinnäytetyössäni tutkin pahoinpitelyn ja törkeän pahoinpitelyn välistä rajaa ja sitä, mitkä tekijät vaikuttavat siihen, tuomitaanko teko perusmuotoisena vai törkeänä pahoinpitelynä. Kiinnostukseni aiheeseen heräsi työharjoittelussani, jonka suoritin eräässä helsinkiläisessä asianajotoimistossa. Toimiston toimenkuvaan kuuluivat muun muassa rikosoikeudellisten toimeksiantojen hoitaminen. Koen opinnäytetyöni aiheen olevan tärkeä myös siitä syystä, että haluan ihmisten tietoisuuden lisääntyvän pahoinpitelyrikosten syyksi luettavuuteen vaikuttavista seikoista, sillä sosiaalisessa mediassa on viime aikoina ollut paljon keskustelua rikosten rangaistavuudesta ja siihen vaikuttavista näkökohdista.

Toteutan opinnäytetyöni lainopillisena tutkimuksena, jonka keskeisimpänä tarkoituksena on selvittää voimassa olevan oikeuden sisältö kulloinkin käsiteltävässä oikeusongelmassa. Lainopin avulla pyritään antamaan vastaus kysymykseen, miten tilanteessa tulisi toimia voimassa olevan oikeusjärjestyksen mukaan. (Husa, Mutanen & Pohjolainen 2005, 12.)

Pahoinpitelyrikokset ovat viime vuosina olleet kasvavissa määrin uutisoinnin aiheina. Päälimmäisenä nousee mieleen Haagassa maaliskuussa 2019 sattunut puukotus, jossa mies puukotti ex-puolisoaan, hänen ystäväänsä sekä kolmea lastaan. Miestä etsitään epäiltynä tapon yrityksestä ja kolmesta törkeästä pahoinpitelystä. Muun muassa Helsingin Sanomat on uutisoinut aiheesta paljon (Helsingin Sanomat, 4.3.2019). Tilastollisesti pahoinpitelyrikosten määrä ei ole kuitenkaan merkittävästi kasvanut (kuvio 1). Törkeiden pahoinpitelyiden määrä on kasvanut eniten vuosien 2017 ja 2018 välillä.

Kuvio 1. Pahoinpitelyrikosten ennustettu määrä vuosina 2014-2018 (Tilastokeskus 2019).

2 Pahoinpitely rikoksena

2.1 Tavallinen ja lievä pahoinpitely

Jokaisen oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen taataan perustuslain (731/1999) 7 §:ssä. Hengen ja terveyden suojaa pidetään rikoslain kahtena tärkeimpänä suojeltavana oikeushyväenä, mistä johtuen niiden voidaan katsoa kuuluvan rikosoikeuden perinteisenä pidettyyn ydinalueeseen. Pahoinpitelyrikokset ovat osa rikoslain 21 luvun hengen ja terveyden kohdistuvien rikosten kokonaisuutta. Pahoinpitely on rikoslain 21 luvun 5 §:n mukaan teko, jolla aiheutetaan toiselle ruumiillista väkivaltaa taikka muutoin ilman väkivaltaa vahingoitetaan toisen terveyttä, aiheutetaan kipua tai saatetaan toinen tiedottomaan tai muuhun vastaavaan tilaan. Rikos ei kuitenkaan vaadi ruumiillista väkivaltaa ollakseen tuomittava, myös pahoinpitelyrikoksen yritys on rangaistava. Pahoinpitelyrikoksesta tuomittu henkilö tulee tuomita sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Pahoinpitelyllä katsotaan olevan

kolme eri perusmuotoa, jotka ovat: ruumiillisen väkivallan tekeminen, terveyden vahingoittaminen sekä kivun aiheuttaminen (HE 94/1993 vp, 86–87, 95.)

KKO 1996:74

B oli 2-3 sekuntia sen jälkeen, kun erätuomari oli viheltänyt pelin poikki huitaissut mailallaan vastapuolen maassa makaavaa pelaaja A:ta päähän, minkä seurauksena A:lta oli irronnut kolme hammasta. B:n toiminta katsottiin tahallaan aiheutetuksi, sillä hänellä oli vihellyksen jälkeen ollut riittävä aika lopettaa pelaaminen ja hänen oli täytynyt käsittää, että teosta aiheutuva vamman syntymistä oli pidettävä varsin todennäköisenä seurauksena.

Pirkanmaan kärjäoikeus hylkäsi 8.6.1994 antamassaan tuomiossa syytteen pahoinpitelystä, sillä henkilötodistelujen perusteella ei voitu sanoa varmaksi oliko B halunnut tahallaan pahoinpidellä A:n ja aiheuttaa hänelle kuvauksessa aiheutetun vamman. Lisäksi kärjäoikeus totesi jääkiekon olevan nopeatempoista peliä, jossa tapahtui sekä sääntöjen puitteissa että niiden ulkopuolella väkivaltaisia tilanteita.

Turun hovioikeudessa tilanne katsottiin A:n eduksi, sillä B:n lyödessä A:ta peli oli ollut keskeytyneenä, eikä lyöntiä voitu myöskään sen laadun vuoksi katsoa vahingoksi. B:n olisi tullut ymmärtää lyödessään A:ta pään alueelle, että hänelle saattaisi aiheutua lyönnistä ruumiillisia vammoja. Niinpä Turun hovioikeus tuomitsi 30.3.1995 antamassaan tuomiossa B:n rikoslain 21 luvun 5 §:n mukaisesta pahoinpitelyrikoksesta päiväsakkoihin sekä velvoitti maksamaan A:lle korvauksia aiheutuneista kivuista ja säryistä.

Korkein oikeus totesi perusteluissaan, että todistajankertomuksen perusteella B oli ensin kaatanut A:n poikittaisella mailalla jäähän, jonka jälkeen huitaissut tätä välittömästi mailalla kasvoihin. Korkein oikeus linjasi, että jäälle kaatuneen pelaajan huitaisemista mailalla tulee katsoa peliin kuulumattomana ja yllättävänä tapahtumana, johon toisen pelaajan ei tarvitse osata varautua. Niinpä korkein oikeus 13.6.1996 antamassaan tuomiolauselmassa päätti jättää hovioikeuden tuomion lainvoimaiseksi.

KKO 2010:36

A oli ravintolassa tehnyt ruumiillista väkivaltaa selin tuolilla istuneelle B:lle lyömällä tätä voimakkaasti yli kuuden kilon painoisella metallirunkoisella ravintolatuolilla päähän. B:lle oli teon seurauksena syntynyt päälle iso V-muotoinen haava, joka oli vaatinut yhteensä 15 tikkiä.

Syyttäjä vaati A:lle rangaistusta törkeästä pahoinpitelystä huomioon ottaen teon kokonaistörkeys ja tekovälineenä käytetyn metallirunkoisen tuolin hengenvaarallisuus. Käräjäoikeus linjasi, että yli kuuden kilon painoista metallirunkoista tuolia tuli pitää rikoslain 21 luvun 6 §:n 3 momentissa tarkoitettuna hengenvaarallisena välineenä ja koska B:hen kohdistunut väkivalta oli täysin yllätyksellistä, tuli teko katsoa kokonaisuutena arvioiden törkeäksi. Käräjäoikeus tuomitsi 2.10.2008 antamallaan tuomiolla A:n vankeusrangaistukseen.

Hovioikeus katsoi 29.4.2009 antamassaan tuomiossa, ettei käräjäoikeuden tuomiota tullut muuttaa, niinpä käräjäoikeuden antama tuomio törkeästä pahoinpitelystä jäi voimaan. Korkeimmassa oikeudessa katsottiin, että A:n tekemää rikosta voitiin pitää rikoslain 21 luvun 6 §:n 2 kohdan mukaisesti toteutettuna, erittäin raakaa tai julmaa tekotapaa hyväksi käytettynä tekona. Kysymyksenasettelussa pohdittiin, tuliko tekoa pitää törkeänä pahoinpitelynä vai pahoinpitelynä. Ratkaisevana tekijänä kysymyksenasettelussa katsottiin aikaisempaa oikeuskäytäntöä, jonka mukaan muun muassa kiviä, laudanpätkiä tai muita kodin tavanomaisia esineitä, kumipamppua taikka pesäpallomailaa ei voida rinnastaa rikoslain 21 luvun 6 §:n § momentin 3 kohdassa tarkoitettuun hengenvaarallisena pidettävään terä- tai ampuma-aseeseen. Edellä mainituin perustein korkein oikeus katsoi, ettei törkeän pahoinpitelyn tunnusmerkistö siten täyty. Hovioikeuden antamaa päätöstä muutettiin niin, että A:n syyksi luettiin törkeän pahoinpitelyn sijaan tuomio pahoinpitelystä.

Jotta rikos olisi voitu korkeimmassa oikeudessa katsoa törkeäksi pahoinpitelyksi, olisi syyttäjän tullut alemmissa oikeusasteissa vedota rikoslain 21 luvun 6 §:n 2

momentin mukaiseen erityiseen raakaan ja törkeään tekotapaan. Tätä olisi puoltanut seikka siitä, että B:n katsottiin olleen tilanteessa puolustuskyvytön, sillä A:n aiheuttama isku oli tullut täysin yllättäen B:n selän takaa, mistä johtuen B ei ollut pystynyt valmistautumaan iskuun. Lisäksi B ei ollut antanut omalla toiminnallaan A:lle syytä hermostua.

Mielestäni tekovälineenä käytettyä metallirunkoista tuolia ei voida pitää hengenvaarallisena välineenä, sillä oikein käytettynä se ei voi aiheuttaa sellaista välitöntä vaaraa, joka olisi rinnastettavissa 6 §:n 3 momentin mukaiseen ampuma- tai teräaseeseen, kuten korkein oikeus perusteluissaan linjasi. Teko katsottiin eri oikeusasteissa törkeäksi, mikä on mielestäni täysin kiistaton seikka ottaen huomioon teon yllätyksellisyyden ja uhrin viattomuuden.

Pahoinpitelystä lievempänä asteena rikoslaki mainitsee 21 luvun 7 §:ssä lievän pahoinpitelyn, joka eroaa perusmuotoisesta pahoinpitelystä seuraavasti: jos pahoinpitely, huomioon ottaen väkivallan, ruumiillisen koskemattomuuden loukkauksen tai terveyden vahingoittamisen vähäisyys taikka muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen vähäinen, rikoksentekijä on tuomittava lievästä pahoinpitelystä sakkoon.

Ennen vuonna 1995 voimaan astunutta lakimuutosta rikoslaki määritteli lievän ja tahallisen pahoinpitelyn väliseksi rajaksi kysymyksen, oliko pahoinpitely aiheuttanut uhrille jonkin vamman tai sairauden. Lakimuutoksen myötä lievän pahoinpitelyn säännös muutettiin vastaamaan rikoksen törkeysarvostelussa noudatettavia yleisiä periaatteita. Nykyään teko voidaan katsoa lieväksi pahoinpitelyksi kokonaisarvostelun perusteella, samalla kiinnittäen erityistä huomiota muun muassa vähäisen väkivaltaan, ruumiillisen koskemattomuuden loukkaukseen ja terveyden vahingoittamiseen. Vuoden 1995 lakimuutoksen johdosta teko voidaan nykypäivänä katsoa pahoinpitelyksi, vaikka se ei olisi aiheuttanut uhrille vammaa. Lievänä pahoinpitelynä voidaan tuomita esimerkiksi tönimiset joiden seurauksena uhri on loukannut itseään. Lievä pahoinpitely on tekotavaltaan verraten vähäinen rikos. (Lappi-Seppälä ym. 2009, 515–516.)

KKO 1993:151

Lapsen huoltaja B oli aiheuttanut C:lle kipua tukistamalla ja luunappeja antamalla, perustellen toimintaansa kasvatustarkoituksella. Toiminta ei kuitenkaan ollut aiheuttanut lapselle fyysisiä vammoja, vaikka toiminta oli C:n ikä ja olosuhteen huomioon ottaen aiheuttanut C:lle turvattomuuden tuntua sekä perusteltua syytä pelätä henkensä ja terveytensä puolesta. Huoltajan syyksi luettiin rangaistus lievästä pahoinpitelystä.

Lahden raastuvanoikeus tuomitsi B:n 26.8.1991 antamallaan päätöksellä jatketusta pahoinpitelystä päiväsakkoon sekä velvoitti B:n maksamaan C:lle korvauksia aiheutuneesta kivusta ja särystä. Raastuvanoikeuden tuomio perustuu rikoslain 21 luvun 5 §:ään, jonka mukaan pahoinpitelystä tulee tuomita henkilö, joka tekee toiselle ruumiillista väkivaltaa taikka väkivaltaa tekemättä vahingoittaa toisen terveyttä, aiheuttaa kipua tai saattaa toisen tiedottomaan tai muuhun vastaavaan tilaan.

B:tä vastaan ajatut syytteet hylättiin Kouvolan hovioikeuden 21.7.1992 antamalla päätöksellä, sillä hovioikeus katsoi jääneen näyttämättä, että Lahden raastuvanoikeuden päätökseen muutosta hakenut B olisi aiheuttanut kipua muussa kuin kasvatustarkoituksessa. Hovioikeus katsoi myös, että C:n äidin kanssa asuneella B:llä oli ollut perusteltu syy uskoa, että hänellä on ollut oikeus käyttää kuritusvaltaa lasta kohtaan. Näin ollen B ei ollut menettelyllään syylistynyt tahalliseen pahoinpitelyyn. Hovioikeus vapautti B:n velvollisuudesta suorittaa C:lle korvausta aiheutuneesta kivusta ja särystä.

Korkeimmassa oikeudessa jäi näyttämättä, että C:llä olisi ollut syytä pelätä henkensä ja terveytensä olevan vakavasti vaarassa tai että hänelle olisi B:n menettelyn seurauksena aiheutunut kipuna tai särkynä korvattavaa vahinkoa. Tästä syystä korkein oikeus muutti 26.11.1993 antamallaan ratkaisulla hovioikeuden päätöstä siten, että B tuomittiin lievästä pahoinpitelystä päiväsakkoon, minkä lisäksi siltä osin kuin C:n korvausvaatimus kivusta ja särystä on hylätty ja B vapautettu todistelukustannusten korvausvelvollisuudesta hovioikeuden päätös jää pysyväksi.

THO 2009:9

Päiväkodin työntekijät A ja B olivat eri ajankohtina kohdistaneet yhteensä kuuteen eri päiväkodissa olleeseen lapseen pakottamiseen verrattavaa voiman käyttöä, mikä oli aiheuttanut lapsille pelon ja turvattomuuden tuntua. Syyttäjä vaati syytetyille rangaistusta lievistä sekä perusmuotoisista pahoinpitelyistä.

Perusteluissaan Hämeenlinnan käräjäoikeus katsoi, etteivät A tai B olisi menettelyllään tarkoittaneet aiheuttaa lapsille kipua tai muutoin käyttäytyä lapsia kohtaan rikoslain 21 luvun 5 §:n mukaisin pahoinpitelyä vastaavin tunnusmerkistön tavoin. Käräjäoikeus kuitenkin katsoi syytetyiden kohdelleen lapsia ankarasti ja tiukasti, mikä ei kuitenkaan sellaisenaan ollut riittävä peruste tuomitsemaan heitä pahoinpitelyistä. Vähäisen näytön perusteella käräjäoikeus 11.7.2008 antamallaan tuomiolla hylkäsi molempien osalta syytteet pahoinpitelystä.

Hovioikeudessa tapausten syyksilukeminen pohjautettiin hallituksen antamaan esitykseen (HE 94/1993 vp, 95), jonka mukaan ruumiillisen väkivallan tekemisessä toiselle on kysymys pahoinpitelystä sellaisena toimintana, joka loukkaa toisen henkilön ruumiillista koskemattomuutta. Kyseinen tunnusmerkistön osa koskee pahoinpitelyä ulkoisena toimintona, josta voi aiheutua jokin vamma tai terveyden vahingoittuminen. Ulkoisten seurausten aiheutuminen ei ole kuitenkaan välttämätön tunnusmerkistön täyttymiseksi. Lisäksi Ari-Matti Nuutila (Lappi-Seppälä ym. 2009, 505) on todennut, että jopa hiusten leikkaaminen vastoin uhrin tahtoa voidaan katsoa ruumiillisen koskemattomuuden loukkaamiseksi. Edellä mainittujen seikkojen perusteella sekä rikoslain 21 luvun 7 §:n pohjalta Turun hovioikeus tuomitsi A:n sekä B:n yhteiseen sakkorangaistukseen yhteensä neljästä lievistä pahoinpitelystä tekojen vähäisyys huomioon ottaen.

2.2 Pahoinpitelyn tunnusmerkit

2.2.1 Ruumiillisen väkivallan tekeminen

Ruumiillisen väkivallan tekeminen määritellään yhdeksi pahoinpitelyn tunnusmerkistötekijäksi rikoslain 21 luvun 5 §:ssä. Pahoinpitely mielletään usein ulkoiseksi ruumiillista väkivaltaa sisältäväksi teoksi, jolla vahingoitetaan toisen henkilön koskemattomuutta sekä henkilökohtaista vapautta ja turvallisuutta. Tämä ulkoinen toiminta voi aiheuttaa toiselle vammaan tai muuten vahingoittaa henkilön terveyttä. (HE 94/1993 vp, 95.) Vammaan johtava taikka kipua aiheuttava teko on pahoinpitelyn perusmuoto, jonka lähtökohdan katsotaan olevan jokin fyysinen vamma (Lappi-Seppälä ym. 2013, 505). Puhuttaessa ruumiillisen väkivallan tekemisestä, väkivaltaisuus kriteerinä ilmentää teon kohdistumista eritoten terveyteen. Kuitenkaan pelkkä ruumiillisen koskemattomuuden loukkaaminen, kuten jokin seksuaalisuutta, vapautta tai kunniaa halventava teko ei täytä pahoinpitelyn tunnusmerkistössä mainittua väkivaltaisuuden kriteeriä. Näin ollen ruumiillisen väkivallan tekemistä pidetään toimintana, joka terveyden näkökulmasta tarkasteltuna loukkaa olennaisesti henkilön ruumiillista koskemattomuutta, sillä pelkässä ruumiillisen koskemattomuuden loukkaamisessa tilanne katsottaisiin mitä todennäköisimmin esimerkiksi joksikin seksuaalisuutta, vapautta tai kunniaa loukkaavaksi teoksi. Lyöminen, kuristaminen tai pureminen ovat selkeitä esimerkkejä ruumiillisen väkivallan tekemisestä, jolla on suora yhteys henkilön terveyteen. (Frände ym. 2006, 230.)

Ruumiillista väkivaltaa apuna käyttämällä tehty pahoinpitely voidaan syyksi lukea rikoslain mukaiseksi pahoinpitelyksi, vaikka näkyviä ulkoisia seikkoja ei pystyttäisiäkään havainnoimaan, kun puolestaan henkisellä väkivallalla aiheutettu, ilman ruumiillista väkivaltaa apuna käytetty teko vaatii jonkin konkreettisen seurauksen ollakseen rangaistava (HE 94/1993 vp, 95). Teko, jossa on käytetty apuna ruumiillista väkivaltaa, voidaan katsoa lieväksi pahoinpitelyksi, jos teosta aiheutuneet ruumiilliset tai terveydelliset seuraukset ovat vähäisiä tai olemattomia. Kipua

pidetään yhtenä yleisimpänä ruumiillisesta väkivallasta aiheutuneena seurauksena. Ruumiilliseksi väkivallaksi katsotaan myös esimerkiksi hiusten leikkaaminen vastoin uhrin tahtoa, jolloin teko loukkaa rikoslain 5 §:n lisäksi perustuslain (731/1999) 7 §:ää, jonka mukaan henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ei saa puuttua.

Pahoinpitelyä pidetään vammaan johtavana taikka kipua aiheuttavana fyysisen väkivallan muotona, jolle tyypillisiä esiintymistapoja ovat esimerkiksi nyrkein lyöminen, potkiminen tai kuristaminen, kuitenkin myös töniminen voidaan laskea pahoinpitelyksi. Kriittisimmät pahoinpitelyn tekotavat ovat terä- tai lyömäasein tehdyt rikokset, jotka poikkeuksetta johtavat aina johonkin ulkoiseen, fyysiseen vammaan. Myös fyysisen pahoinpitelyn seurauksena aiheutunut psyykinen vamma voidaan arvioida pahoinpitelyksi tilanteen muut seikat huomioon otettaessa. (Lappi-Seppälä ym. 2009, 505.) Yleiskielellisessä merkityksessä pahoinpitely on teko, jolla vahingoitetaan toisen henkilön ruumiillista koskemattomuutta (Matikkala 2000, 106).

KKO 2002:2

A sekä B olivat pahoinpidelleet A:n seitsemänvuotiaasta lasta X aiheuttaen tälle kipua, pelkotiloja ja psyykkistä stressiä. A oli repinyt tyttärensä autosta ulos ja puristanut tätä kurkusta niin, että hengitys oli vaikeutunut. Lisäksi A ja B olivat muun muassa läpsineet X:ää vartaloon sekä uhkailleet tätä pahoinpitelyllä laturin johtoa käyttämällä.

Kuusamon käräjäoikeus katsoi 12.5.1999 antamassaan tuomiossa, että A sekä B olivat toiminnallaan aiheuttaneen X:lle ruumiillisesta väkivallasta aiheutuvaa kipua sekä vahingoittaneet hänen terveyttään aiheuttaen mielenterveydellisiä häiriöitä, jotka olivat heijastuneet pelkona, mahakipuna ja psyykkisenä stressinä. A:n ja B:n syyksi luettiin tuomio pahoinpitelystä.

2.2.2 Terveyden vahingoittaminen

Vuoden 1969 rikoslaissa käytetty termi ”ruumiinvamma tai sairauden aiheuttaminen” on korvattu sittemmin pelkällä ”terveyden vahingoittamisella”. Aiemmin käytössä olleella ruumiinvamma -termillä tarkoitettiin esimerkiksi ruhjeita, haavaumia, mustelmia tai luunmurtumisia, kun puolestaan sairaudella katettiin niin ruumiilliset kuin sielulliset häiriöt. (LaVM 11/1969, 5.) Muuttamalla aiemmin käytössä ollut termi terveyden vahingoittamiseen, saatiin rikosrangaistavuutta laajennettua niin, että nykypäivänä henkinen väkivalta voidaan katsoa kuuluvan pahoinpitelyn tunnusmerkistön piiriin, sillä olettamuksella, että teko on ollut omiaan heikentämään henkilön psyykkistä tasapainoa (HE 94/1993 vp, 95). Vamma tai sairaus on ennen käsitetty tarkoittamaan ruumiillista vammaa tai sairautta, minkä vuoksi terveyden vahingoittamisen tunnusmerkillä saatiin rangaistavuuden piiriin teot, jotka ovat teon luonteellaan aiheuttaneet henkilölle mielisairauksina tai mielenterveyden häiriöinä ilmenneen seurauksen. Lainsäätäjän tarkoituksena on ollut painottaa psyykkisten seurausten merkitystä ja sen myötä rangaistavuuden laajentamista käsittämään paremmin tämän kaltaisia seuraamuksia. Tätä synteettisen terveyden vahingoittamisen tunnusmerkkiä ilmentää myös lain esityöt, joiden mukaan rikoksia terveyttä vastaan koskevissa säännöksissä on pyritty ottamaan paremmin huomioon seikka, jonka mukaan terveyttä ei tule käsittää ainoastaan ruumiillisena vammana tai sairautena. (Matikkala 2000, 107–108.)

Terveyden vahingoittamista tarkastellessa terveysvahingot jaetaan kolmeen luokkaan: fyysisiin, psyykkisiin sekä funktionaalisiin. Etenkin funktionaalisen terveyteen kohdistuvia muutoksia on rikoslain alkuperäisestä muodosta saakka pidetty vaikeina ruumiinvammoina. Tällaisia muutoksia ovat esimerkiksi kuulon, näön tai puheen heikkeneminen sekä katoaminen. (Matikkala 2000, 108.) Seurauksen nimeäminen psyykkiseksi, fyysiseksi tai funktionaaliseksi on sidoksissa tarkasteltavaan näkökulmaan sekä rikoksen karkeustasoon (Frände ym. 2014, 232–233).

KKO 2017:8

Korkeimman oikeuden antamassa päätöksessä henkilö A oli HIV-infektiostaan huolimatta ollut lukuisia kertoja suojaamattomassa sukupuoliyhdynnässä aviopuolisonsa B:n kanssa kertomatta hänelle sairaudestaan. Suojaamattomien sukupuoliyhteyksien seurauksena B oli saanut tartunnan. HIV-infektio katsottiin törkeän pahoinpitelyn tunnusmerkistössä tarkoitetuksi vakavaksi sairaudeksi, minkä johdosta A tuomittiin törkeästä pahoinpitelystä.

Tapauksen tullessa Helsingin kärjäoikeuden käsittelyyn vuonna 2014, A:n katsottiin syyllistyneen ainoastaan rikoslain 21 luvun 5 §:n mukaiseen pahoinpitelyyn ja syytteet törkeästä pahoinpitelystä hylättiin. Kärjäoikeus perusteli ratkaisuaan sillä, että HIV-infektion vaikutukset rajoittuvat noin kahteen vuosittaiseen kontrollikäyntiin, jossa henkilölle tehdään verikokeet sekä päivittäiseen lääkkeiden ottamiseen. A:n toiminnan ei katsottu ulottuvan HIV-tartunnasta johtuvien kärsimysten aiheuttamiseen, sillä nykypäivänä HIV-infektion eteneminen AIDS-vaiheeseen saadaan käytännössä kokonaan estettyä oikean lääkityksen avulla. Kärjäoikeuden moitearvostelussa kysymyksenä käsiteltiin lähinnä sitä, että A oli HIV-infektion salaamalla pettänyt silloisen aviomiehensä B:n luottamuksen, vaikka heidän parisuhteensa oli ollut avioliitosta huolimatta lyhytaikainen. A oli jatkanut suojaamattomia yhdyntöjä B:n kanssa siihen saakka, kunnes B:n tartunta oli sattumalta selvinnyt. Tällainen menettely ansaitsi kärjäoikeuden mielestä ankaran moitearvostelun. A:n syyksi luettiin pahoinpitely sekä lievä pahoinpitely ja hänet tuomittiin vuodeksi ehdolliseen vankeuteen.

B valitti tuomiosta hovioikeuteen vaatien, että A:n syyksi luetaan törkeä pahoinpitely sekä vankeusrangaistusta korotetaan ja se määrätään ehdottomaksi. Hovioikeudessa HIV-infektio katsottiin törkeän pahoinpitelyn tunnusmerkistön mukaisena vakavana sairautena ja A:n tekoa pidettiin kokonaisuutena katsoen törkeänä, mistä johtuen A:n syyksi luettiin törkeä pahoinpitely. Yhteisrangaistuksena kaikista B:n aiheuttamista teoista B tuomittiin 2 vuoden ja 6 kuukauden pituiseen vankeusrangaistukseen.

A:lle myönnettiin valituslupa rajoitettuna koskemaan kysymystä, onko hänen sykkseen luettua törkeää pahoinpitelyä katsottava törkeänä. B vaati vastaukseen valituksen hylkäämistä. Korkeimmassa oikeudessa kysymyksenasettelu koski teon törkeyttä ja sitä, tuliko HIV-infektiota pitää vakavana sairautena. Korkein oikeus oli tuomiota tehdessään käyttänyt apuna vuonna 2015 annettuja ennakkoratkaisuja, joissa kysymyksessä on ollut HIV-positiivisen henkilön rikosiokeudellinen vastuu. Käytetyissä tapauksissa HIV-infektio ei ollut tarttunut suojaamattomasta sukupuoliyhteydestä huolimatta, sillä tartunnan saaneet henkilöt olivat käyttäneet antiretroviraalista lääkitystä, jolla estetään HIV-infektion tarttuminen. Korkein oikeus alensi hovioikeuden antaman vankeusrangaistuksen pituutta 2 vuoteen ja 2 kuukauteen, mutta muutoin tuomiota ei muutettu.

Mielestäni HIV-infektiota olisi tullut pitää jo käräjäoikeuden antamassa tuomiossa törkeän pahoinpitelyn tunnusmerkistön mukaisena vakavana sairautena, vaikka taudin eteneminen kuolemaan johtavaan AIDS-vaiheeseen pystytään nykypäivänä estämään säännöllisellä antiretroviraalisella lääkityksellä. HIV-infektiota voidaan kuitenkin mielestäni edelleen pitää kaikista sukupuolitaudeista vaarallisimpana, sillä sairaus on krooninen ja hoitamattomana se voi johtaa kuolemaan. Törkeänä pahoinpitelynä tekoa ei kuitenkaan voida tuomita ainoastaan yhden ankaroittamisperusteiden perusteella, vaan teko vaatii ainakin kokonaistörkeyden olakseen syyksi luettava törkeänä.

A ja B olivat lyhyen seurustelun jälkeen avioituneet ja harrastaneet yhdessä olon aikana suojaamatonta seksiä jopa satoja kertoja, B:n tietämättä A:n tartunnasta. Avioliiton solmineiden henkilöiden välillä voidaan yleisen oletuksen perusteella katsoa olevan erityinen luottamussuhde, jonka A oli pettänyt jättämällä kertomatta tartunnastaan. Näin ollen A oli välinpitämättömyydellään ja huolimattomuudellaan altistanut B:n terveyden vakavalle sairaudelle. Koska A oli vuosia tiennyt omasta HIV-infektiostaan ja lääkärin ohjeistuksesta huolimatta harrastanut suojaamatonta yhdyntää, voidaan hänen toiminnan katsoa olleen tahallista HIV-infektion tartuttamisen osalta. A:n toiminta kokonaisuutena arvioiden täyttää selkeästi törkeän pahoinpitelyn tunnusmerkistön mukaisen kokonaistörkeyden, etenkin siitä johtuen, että A:n toiminta oli jatkunut B:n sattumalta ilmenneeseen

tartuntaan saakka. Mielestäni A:n teko olisi voitu syyksi lukea tavalliseksi pahoinpitelyksi vain siinä tapauksessa, jos A ei olisi tiennyt omasta tartunnastaan. Tällöin huolimattomuudesta huolimatta teosta olisi puuttunut selkeä todennäköisyys-tahallisuus.

Ottamatta kantaa korkeimman oikeuden antamaan rangaistuksen pituuteen, on mielestäni täysin oikeudenmukaista, että A:n syyksi lukemista ei muutettu hovioikeuden antamasta tuomiosta, vaan tuomio jäi voimaan törkeänä pahoinpitelynä. Pelkkänä pahoinpitelynä rangaistavana teolle ei löydy mielestäni tarpeeksi perusteita.

2.2.3 Kivun aiheuttaminen ja tiedottomaan tai muuhun vastaavaan tilaan saattaminen

Ennen vuoden 1995 lakiuudistusta kivun katsottiin olevan vain lievän pahoinpitelyn tunnusmerkistökiteijä, kunnes se nostettiin kuulumaan pahoinpitelyn tunnusmerkistöön (Matikkala 2000, 108). Pahoinpitelyn seurauksena aiheutuneella kivulla tarkoitettaneen yleensä jotakin fyysisenä kipuna ilmenevää särkyä, minkä vuoksi kipu terminä on kuvainnollisempi kuin terveyden vahingoittuminen. Vaikka kipu liitetään usein terveyden vahingoittumiseen, voi se kuitenkin olla ainut pahoinpitelystä aiheutunut seuraus. (LaVM 11/1969 vp, 5; Frände ym. 2014, 233.) Myös ilman ruumiillista väkivaltaa tehty, kipua aiheuttanut teko rangaistaan pahoinpitelynä (Lappi-Seppälä ym. 2008, 506).

Pahoinpitelyn tunnusmerkistön täyttävänä tekona pidetään henkilön saattamista tiedottomaan tai muuhun vastaavaan tilaan, mikä voi tulla kyseeseen esimerkiksi vaarattomalla tavalla tehdyn nukutuksen tai vastoin toisen henkilön tahtoa suoritettun hypnotisoinnin jälkeen (HE 94/1993 vp, 96). Pahoinpitelynä tuomitaan myös ruumiillista väkivaltaa sisältämätön laiminlyönti tai teko, jolla saatetaan henkilö edellä mainittuun tiedottomaan tai muuhun vastaavaan tilaan (Lappi-Seppälä ym. 2008, 506).

KKO 2001:7

Vastaaja A oli antanut 12-vuotiaalle B:lle väkevänä pidettävää alkoholi-juomaa sillä seurauksella, että lapsi oli juonut itsensä tiedottomaan humalutilaan. Teko luettiin vastaajan syyksi pahoinpitelynä, sillä uhri ei voinut alhaisen iän puolesta antaa pätevää suostumusta terveytensä vahingoittamiseen.

Käräjäoikeuden kysymyksenasettelussa pohdittiin rangaistavuuden poistavan suostumuksen antamista. Käräjäoikeus kuitenkin 5.2.1999 antamallaan tuomiolla hylkäsi syytteen pahoinpitelystä epäselvän näytön vuoksi, sillä sen perusteella ei saatu selvyyttä siitä, oliko B ollut henkisesti riittävän kypsä antamaan suostumuksensa alkoholin nauttimiselle. Hovioikeus ei 19.10.1999 antamallaan tuomiolla muuttanut käräjäoikeuden tuomiota.

Korkein oikeus tuomitsi A:n pahoinpitelystä päiväsakkoon. Korkein oikeus perusteli päätöstään muun muassa sillä, että A oli omassa asunnossaan antanut useita lasillisia Koskenkorvaa 12-vuotiaalle B:lle, minkä johdosta B oli voimakkaan päihetymistilan takia joutunut tiedotonta tilaa vastanneessa päihtymyksessä vuorokaudeksi sairaalaan tarkkailtavaksi. Seuraukset olisivat voineet olla lapsen terveydelle hyvin vakavat B:n alhaisen iän, alkoholin väkevyyden sekä sen määrän vuoksi, minkä A:n voitiin katsoa ymmärtäneen. Päätöksen syyksi luettavuudessa ratkaisevinta oli se, että huomioon ottamalla 12-vuotiaan kehitystaso sekä tietojen ja kokemuspiiri, ei tämän ikäisen lapsen yleensä voida katsoa ymmärtävän alkoholin juomisesta aiheutuvia terveydellisiä vaaroja. B ei siis ollut voinut antaa sellaista suostumusta, jonka olisi voitu katsoa poistavan A:n aiheuttaman teon rangaistavuuden.

KKO 1994:10

B oli anastustarkoituksessa saattanut asianomistajan tiedottomaan tilaan sekoittamalla A:n olueen lääkkeitä, minkä jälkeen anastanut tämän omai-

suutta. Syytetty tuomittiin muun muassa törkeästä pahoinpitelystä huumattuaan tahallaan A:n ja aiheuttaen hänelle tajuttomuutena ilmenneen sairauden ja lopulta kuoleman.

2.3 Seuraustunnusmerkit ja tahallisuus

Puhekielessä pahoinpitely mielletään usein teoksi, joka tehdään vastoin toisen henkilön suostumusta. Pahoinpitelyä tarkastellessa tulee muistaa, että teon todellinen merkitys on ollut aiheuttaa jokin tahallinen seuraamus. (HE 94/1993 vp, 95.) Pahoinpitelyn seurauksista mainitaan vuonna 1993 annetussa hallituksen esityksessä, jonka mukaan joka ”vahingoittaa toisen terveyttä, aiheuttaa toiselle kipua tai saattaa toisen tiedottomaan tai muuhun vastaavaan tilaan” on tuomitava pahoinpitelystä. Se miten seuraukset on aiheutettu, on yhden tekevää, sillä siihen ei tarvitse sisältyä pahoinpitelyn yleiskielellistä merkitystä eli ruumiillisen väkivallan tekemistä. (Matikkala 2000, 107–108.) Teko voidaan tuomita pahoinpitelyksi, vaikka tekotapa itsessään olisi ollut esimerkiksi seksuaalista hyväilyä, minkä seurauksena toiselle henkilölle on tahallisesti tartutettu jokin tarttuva tauti (Frände ym. 2014, 232). Tilanteessa tulee kuitenkin muistaa tahallisuuden merkitys rikoksen rangaistavuudessa, sillä tahallisuuden puuttuminen terveyttä vahingoittavasta teosta ei täytä pahoinpitelyn edellytyksiä, vaan tällöin teko tulee arvioida esimerkiksi vammantuottamuksena. Tekoa ei myöskään voida katsoa tahalliseksi, jos pahoinpitelyn kohde on antanut suostumuksen tekoon, sillä loukatun suostumus poistaa teon rangaistavuuden. (HE 94/1993 vp, 96.)

Rikoslain 3 luvun 5 § edellyttää tahallisuutta tai tuottamusta rangaistusvastuulle. Tekoa, jossa tekijä ei ole tietoinen seurauksen aiheutumisesta tai seurauksen aiheutumista voidaan pitää epätodennäköisenä, ei tule rangaista pahoinpitelynä vaan mahdollisena vammantuottamuksena. (HE 94/1993 vp, 96.) Pahoinpitelyrikkokset edellyttävät aina tahallisuutta, jolloin alinkin mahdollinen tahallisuuden aste on riittävä tuomitsemaan tekijän pahoinpitelyrikoksesta (Frände ym. 2007, 233). Teon moitearvostelussa ja rangaistusta määrätessä teosta aiheutuneet seuraukset on luvallista ottaa huomioon vain siinä määrin, mikä kattaa tekijän

tahallisuuden. Kyseisen perustelun varjolla syytettyä ei voida asettaa rikosoikeudelliseen vastuuseen, mikäli uhrille aiheutuneet psyykkiset tai fyysiset seuraamukset ovat aiheutuneet tahallisen toiminnan ulkopuolella. Uhrille aiheutuneet vahingot voidaan kuitenkin ottaa huomioon yleisen tuottamusvastuun puitteissa. (Lappi-Seppälä ym. 2009, 506.)

Uhrin menettäessä henkensä pahoinpitelyn seurauksena ilman, että teko olisi ollut syytetylle tahallisena syyksiluettava, voidaan kuitenkin syylliselle lukea vastuu törkeästä pahoinpitelystä tai kuolemantuottamuksesta. Sama pätee tilanteessa, jossa tekijä on aiheuttanut uhrille vaikean vamman, jolloin muutoin tekotavaltaan lievän pahoinpitelyn kattanut teko voidaan katsoa (törkeäksi) vammantuottamukseksi tai vaihtoehtoisesti (törkeäksi) pahoinpitelyksi. (Lappi-Seppälä ym. 2008, 506–507.)

Rikosoikeus määrittelee eri asteet tahallisuudelle ja ne jaetaan kahteen eri ryhmään: seuraustahallisuuteen ja olosuhdetahallisuuteen (Lappi-Seppälä ym. 2008, 174–175). Selväpiirteisissä seuraustahallisuuden muoto on tarkoitustahallisuus, jolloin tekijä on suoranaisesti halunnut aiheuttaa seurauksen. Selvänä tahallisuustapauksena pidetään myös varmuustahallisuutta. Tällöin tekijä on mieltänyt seurauksen varmuudella syntyvän, vaikka se ei olisikaan ollut hänen pääasiallinen tavoitteensa. Tahallisuuden alin aste tulee kyseeseen silloin, jos tekijä ei tavoitellut seurauksen aiheutumista, eikä myöskään pitänyt sen syntymistä varmana, vaikka tekohetkellä hän olisi mieltänyt seurauksen jossakin määrin todennäköiseksi. Tahallisuuden alimman asteen ja tuottamuksellisuuden selvän raja on juurikin siinä, onko tekijä mieltänyt seurauksen syntymisen todennäköisenä tai mikä tekijän tahdon suuntaus on ollut. (HE 194/1993 vp, 88.) Olosuhdetahallisuudella tarkoitetaan puolestaan sitä, että tekijä on ollut tietoinen rikoksen tekohetkellä tunnusmerkistössä tarkoitetuista olosuhteista (Frände 2012, 283).

2.4 Pahoinpitelyrikoksiin sovellettavat vastuuvapausperusteet

Pahoinpitelyrikosten tunnusmerkistöiden soveltamiseen liittyy monia niin sanottuja vastuuongelmia, joista yhtenä pidetään loukatun suostumusta tekoon. Yleisissä suostumusopeissa on määritelty raja yhtäältä tunnusmerkistön mukaisuuden ja toisaalta oikeudenvastaisuuden poistavan suostumuksen välille. Suostumuksin tehty teko ei voi täyttää rikoksen tunnusmerkistöä, jos tunnusmerkistö edellyttää toimimista vastoin uhrin tahtoa, kuten esimerkiksi raiskausrikoksissa. Pahoinpitelyrikoksissa rikoksen tunnusmerkistö jättää kuitenkin avoimeksi kysymyksen, tuleeko teon tapahtua vastoin uhrin tahtoa ja mikä on uhrin suostumuksen merkitys. Terveiden vahingoittamista voidaan aina pitää terveyden vahingoittamisena, myös silloin kun uhri on omalla myötävaikutuksellaan aiheuttanut seurauksen tai teko on toteutettu molempien asianosaisten yhteisymmärryksessä. (Lappi-Seppälä ym. 2008, 507.)

KKO 2007:87

Henkilö B oli lyönyt vapaa-ajalla ollutta vartija A:ta nyrkillä kasvoihin, minkä jälkeen lähtenyt juosten karkuun. Tilanteen johdosta A oli lähtenyt ajamaan B:tä juosten takaa ja tavoitettuaan hänet tyhjentänyt OC-kaasusumuttimen sisällön tämän kasvoille aivan lähietäisyyden päästä.

Helsingin käräjäoikeus katsoi 8.11.2015 antamassaan tuomiossa A:n syyllistyneen kuvatuilla tavoin B:n pahoinpitelyyn, sillä tekoon ei voitu soveltaa vastuuvapausperusteita. Hovioikeus totesi kyseessä olleen verekseltään tavatun rikosten tekijän kiinniottaminen, mutta koska A ja B olivat toisilleen entuudestaan tuttuja ja koska A oli pyytänyt jo aikaisemmassa vaiheessa työtehtävissä olleita vartijoita soittamaan poliisit paikalle, ei lain esitöiden perusteella A:lla voitu katsoa olleen jokamiehen kiinniotto-oikeutta, vaan hänen olisi täytynyt jättää kiinniottaminen viranomaisille. A:n rangaistus alennettiin olosuhteet ja aikaisempi rangaistuskäytäntö huomioon ottaen aikaisemmasta 50 päiväsakosta 30 päiväsakoksi. Korkein oikeus ei muuttanut hovioikeuden antamaa ratkaisua.

Pahoinpitelyrikoksissa vastuuvapausperusteina pidetään myös hätävarjelua ja pakkotilaa (Frände ym. 2014, 261). Rikoslain 4 luvun 4 §:n mukaan hätävarjeluksi katsotaan tarpeellinen puolustusteko aloitetun tai välittömästi uhkaavan oikeudettoman hyökkäyksen torjumiseksi, jollei teko ilmeisesti ylitä sitä, mitä on pidettävä kokonaisuutena arvioiden puolustettavana, kun huomioon otetaan hyökkäyksen laatu ja voimakkuus, puolustautujan ja hyökkääjän henkilö- sekä muut olosuhteet. Hätävarjelen pääperiaatteessa on kysymys puolustautumisesta oikeudetonta hyökkäystä vastaan, jolloin tilanteessa on käsillä niin sanotusti oikeus vääryyttä vastaan (Lappi-Seppälä ym. 2008, 167–168). Rikoslain 4 §:ssä mainitaan myös, että jos itseään tai toista henkilöä puolustanut henkilö on ylittänyt hätävarjelen rajat ja näin ollen syyllistynyt hätävarjelen liioitteluun, on tekijä kuitenkin vapautettava rangaistusvastuusta. Tällöin teon aikana vallinneiden olosuhteiden on kuitenkin täytynyt olla sellaiset, ettei tekijältä olisi kohtuudella voitu vaati toisenlaista suhtautumista tilanteeseen, kun huomioon otetaan hyökkäyksen vaarallisuus ja yllätyksellisyys sekä tilanne muutoinkin. Teon tulee olla tarpeellista ja kokonaisuudessaan arvioiden puolustettavaa ollakseen hätävarjeluna pidettävää toimintaa (Lappi-Seppälä ym. 2008, 167–168). Hätävarjelen liioittelussa sallitun puolustuksen raja on ylitetty, mutta muut seikat huomioon ottaen tekijältä katsotaan puuttuvan syyllisyys. Hätävarjelen liioittelussa syyllistynyt henkilö on ylittänyt puolustusteon aikarajat, jolloin puolustustarkoituksessa aloitettu teko on aloitettu ennen todellista konkreettista vaaraa tai sitä on puolestaan jatkettu hyökkäyksen päätyttyä. Tekijä syyllistyy hätävarjelen liioitteluun myös käytettyään oikeudettoman hyökkäyksen torjumiseksi liiallista väkivaltaa. (Frände 2012, 174.)

Ennen nykyistä rikoslakia hätävarjelu rajattiin nimenomaan koskemaan puolustautumista henkeen, ruumiilliseen koskemattomuuteen, vapauteen, varallisuuteen tai kotirauhaan kohdistuvaa hyökkäystä vastaan. Sittemmin luetteloinnista on luovuttu ja sanamuotoja väljennetty, mutta kuitenkin niin, että hätävarjelen ydinalueen on katsottu säilyvän samana. Toisin sanoen hyökkäys, tarpeellisuus ja puolustettavuus estävät perusteettoman laajalle ulottuvan vetoamisen hätävarjeluna pidettyyn oikeuttamisperusteeseen. Myös voimassa oleva laki sallii niin omien kuin toisen oikeushyvien puolustamisen, vaikka hätävarjeluna katsottu

teko täyttäisi sinänsä esimerkiksi pahoinpitelyn edellytykset. (Lappi-Seppälä ym. 2009, 168.)

KKO 2013:60

B oli tehnyt A:lle ruumiillista väkivaltaa lyömällä tätä seitsemän senttimetrin mittaisella veitsellä useita kertoja kasvoihin, rintakehään ja jalkoihin aiheuttaen A:lle kipua ja 22 vertavuotavaa pisto- ja viiltohaavaa. Tilanteen jälkeen A oli tunkeutunut B:n ja C:n asuntoon ja alkanut käyttäytyä uhkaavasti heitä kohtaan. B oli C:tä suojellakseen lyönyt A:ta veitsellä ja jatkanut toimintaa vielä uhkaavan tilanteen päätyttyä.

Pirkanmaan kärjäoikeus katsoi B:n syyllistyneen törkeään pahoinpitelyyn ja velvoitti tämän maksamaan A:lle vahingonkorvauksia. Kärjäoikeus katsoi B:n toimineen silmittömästi ja vailla kontrollia, perustellen A:lle aiheutuneiden haavojen määrällä ja sillä, että B oli jatkanut toimintaansa vielä uhkaavan tilanteen päätyttyä. Kärjäoikeus kuitenkin katsoi B:n toimintaa hätävarjelu- ja hätävarjelun liioittelutilanteena. Huomioon ottaen kuitenkin aiheutettujen veitsenpistojen määrän B:n katsottiin ylittäneen sallitun itsepuolustuksen rajat. Tilannetta ei myöskään voitu pitää sellaisena, etteikö B:ltä olisi voitu kohtuudella vaatia muunlaista suhtautumista tilanteen olosuhteet huomioon ottaen.

Turun hovioikeudessa epäselvänä seikkana pidettiin asianosaisten kertomuksen todenmukaisuutta. Asiassa oli jäänyt epäselväksi, oliko B jatkanut A:n lyömistä tilanteen jo rauhoituttua. Tästä syystä asia oli ratkaistava syytetyn eduksi ja hovioikeus katsoi näytön puuttuessa, ettei B olisi jatkanut veitsellä lyömistä kauemmin kuin mitä hätävarjeluna olisi voitu sallia. Veitseniskujen lukumäärästä ja sijainnista päätellen hovioikeus kuitenkin totesi B:n toimineen sellaisessa hätävarjelun liioittelutilanteessa, joka ei vapauttanut häntä rangaistusvastuusta. Hovioikeudessa otettiin kantaa myös kysymykseen, tuliko B:n toimintaa arvioida törkeänä. Törkeää pahoinpitelyä vastaan puhui seikka, jonka mukaan A oli tunkeutunut B:n ja C:n asuntoon oikeudettomasti, minkä johdosta B oli toiminut hätävarjelun liioittelutilanteessa. Törkeää pahoinpitelyä puolestaan tuki se, että B oli aiheuttanut lukuisia veitseniskuja ja ne olivat kohdistuneet osittain kasvojen

alueelle lähelle silmiä. Kokonaisuutena edellä mainittuja seikkoja arvioidessaan hovioikeus tuomitsi B:n vankeusrangaistukseen hätävarjelun liioitteluna tehdystä törkeästä pahoinpitelystä. Korkeimmassa oikeudessa B:n syyksilukemista muutettiin rikoslain 21 luvun 5 §:n ja 4 luvun 4 §:n 2 momentin nojalla hätävarjelun liioitteluna tehdyksi pahoinpitelyksi, ja näin ollen B jätettiin tuomitsematta teosta rangaistukseen.

Rikoslain 4 luvun 5 §:n mukaan pakkotilalla tarkoitetaan hätävarjelun ulkopuolelle jäävää, oikeudellisesti suojattua etua uhkaavan, välittömän ja pakottavan vaaran torjumiseksi tarpeellista tekoa. Teon on oltava kokonaisuutena arvioiden puolustettava, kun huomioon otetaan pelastettavan edun ja teolla aiheutetun vahingon ja haitan laatu sekä suuruus. Huomioon tulee ottaa myös vaaran alkuperä ja muut olosuhteet. Jos oikeudellisesti suojatun edun pelastamiseksi tehty teko ei ole edellä mainittujen perusteiden perusteella sallittu, on tekijä vapautettava rangaistusvastuusta, mikäli häneltä ei olisi kohtuudella voinut vaatia toisenlaista suhtautumista. Tällöin tilanteessa tulee kuitenkin ottaa huomioon pelastettavan edun tärkeys, tilanteen yllätyksellisyys ja pakottavuus sekä muut tilanteeseen vaikuttaneet seikat.

Pakkotila eroaa hätävarjelusta siten, että tilanteessa on oikeus oikeutta vastaan, kun puolestaan hätävarjelussa oikeus vääryyttä vastaan. Tästä johtuen pakkotilalle asetetaan tarpeellisuuden ja puolustettavuuden vaatimus, jolloin lähtökohdana on helpointa pitää tilannetta, jossa pakkotilateolla aiheutettu vahinko on vähäisempi verrattuna sillä torjuttuun vahinkoon. (Lappi-Seppälä ym. 2009, 168.)

Pahoinpitelyn tunnusmerkistö ei ota kantaa siihen, mikä merkitys uhrin suostumuksella on teon rangaistavuusasetetta arvioidessa, sillä pahoinpitely käsitteenä ei edellytä teon tapahtumista vastoin uhrin suostumusta. Pahoinpitelyn seurauksena aiheutunutta terveyden vahingoittamista ei pystytä poistamaan edes uhrin tahdolla, sillä myös yhteisymmärryksessä tehty teko johtaa vastuuseen, jollei sen poissulkemiseksi ole esittää päteviä perusteluja. (Lappi-Seppälä ym. 2009, 507.)

Pätevinä perusteluina pidetään muun muassa hätävarjelua, pakkotilaa tai loukatun suostumusta, tällöin kyseessä katsotaan olevan jokin vastuuvapausperusteista (Frände ym. 2006, 261).

Suomessa on otettu käyttöön vakiintunut menettelytapa, jonka mukaan uhri voi antaa pätevän oikeudenvastaisuuden poistavan suostumuksen ainoastaan lievempiin terveyden loukkaamista aiheuttaviin tekoihin. Oikeuskirjallisuus määrittelee rajaksi törkeän pahoinpitelyn vakavuusasteelle yltävät terveyttä loukkaavat teot, jolloin uhrille on aiheutunut jokin vakavampi vamma. Rajaa oikeudenvastaisuuden poistavalle suostumukselle ei kuitenkaan voida ratkaista ainoastaan aiheutuneen vamman luonteen taikka terveyden loukkauksen perusteella, sillä suostumuksen merkitykseen ja teon rangaistavuuteen vaikuttavat lisäksi muun muassa terveyttä loukkaavien teon tarkoitus ja tavoite. (Lappi-Seppälä ym. 2009, 507.) Syynä sille, miksi loukatun suostumus vapauttaa vastuusta ainoastaan lievempien seurausten osalta, perusteellaan muun muassa katumisriskillä (Frände ym. 2014, 240–241).

2.5 Erityiset vastuuongelmat

Lääkärin toimintaa voidaan pitää yhtenä erityisen vastuuongelman aiheuttavana tilanteena, sillä se voi täyttää pahoinpitelyrikoksen tunnusmerkit. Tällöin teosta tuomitseminen voi kuitenkin tuntua oudolta, vaikka vastuuvapautteen johtavaa oikeuttamisperustetta ei löytyisikään. (Frände ym. 2006, 261.) Oikeudenvastaisuuden kannalta lääkeoikeudellisten tekojen tarkastelu on ongelmallista, sillä lääkinälliset teot ovat itsessään henkeä ja terveyttä suojaavaa sekä edistävää toimintaa, mikä puolestaan on oikeusjärjestyksen etujen mukaista (Lappi-Seppälä ym. 2008, 508). Koska lääkärin toiminta aiheuttaa usein pahoinpitely- ja henkirikosten näkökulmasta rikosoikeudellisen tunnusmerkistön täyttävän teon, on tilanteita jouduttu arvioimaan muun muassa pakkotilan ja loukatun suostumuksen kautta. Sittemmin vakiintuneeksi käytännöksi on muodostunut kysymys, jossa arvioidaan lääkärin pitäytyneisyyttä hyvän hoitotavan puitteissa. Tällöin jos lääkärin

katsotaan hoitaneen asianmukaisesti lääketieteellisen hoitotoimenpiteen, ei toimintaa voida pitää vastuuvapausperusteiden vastaisena, puolestaan hoitotoimenpiteiden tekeminen vastoin potilaan suostumusta on yleensä rikosoikeudelliseen vastuuseen johtava teko. (Frände ym. 2006, 261.)

Eriyisiä vastuuongelmia tarkastellessa myös urheilu ja sen seurauksena aiheutuneet vammat tulee ottaa huomioon. Urheilun aiheuttamat seuraukset harvemmin täyttävät rikosoikeudellista vastuuta ja jos näin olisi, tulisi sosiaalisesti merkittävä julkisen vallan tukema urheilu lopettaa. Rikosoikeudellisen vastuun puuttumista tukevat muun muassa jokaiselle urheilulajille ominaiset säännöt, jotka saattavat jopa edellyttää pahoinpitelyn tunnusmerkistön mukaista toimintaa, mistä esimerkkinä paini tai nyrkkeily. Vaikka urheilu edellyttäisi edellä mainitun mukaista toimintaa, eivät säännöt pysty kokonaan poistamaan vastuuvapautta, sillä urheilussa tulee ottaa huomioon rikkomuksen laatu, sääntöjen yksityiskohdaisuus, lajin vakiintuneisuus sekä lajin taso niin julkisen vallan näkökulmasta kuin myös lajin harrastetason kannalta. (Frände ym. 2006, 263.)

KKO 1997:129

Jääkiekkopelissä A oli lyönyt vastustajan pelaaja B:tä poikittaisella mailalla niskaan aiheuttaen tälle aivotärähdyksen sekä muita vammoja. A:n syyksi luettiin pahoinpitely ylittäessään pelitilanteessa tavanomaisen rajuuden ja voimankäytön rajat.

Oulun käräjäoikeus totesi A:n iskeneen niin sanotulla poikittaisella mailalla kaukalossa selin A:ta päin ollutta pelaaja B:tä, minkä johdosta B oli kaatunut jäähän ja ollut tajuttomassa tilassa noin 20 minuutin ajan. Tajuttomuuden lisäksi iskusta oli aiheutunut B:lle fyysisiä vammoja. Edellä mainitut seikat huomioon ottaen A tuomittiin pahoinpitelystä päiväsakkoon rikoslain 21 luvun 5 §:n 1 momentin nojalla.

A:n valitettua Rovaniemen hovioikeuteen totesi hovioikeus lausumassaan A:n ylittäneen jääkiekon sääntöjen mukaiset voimankäytön rajat, vaikka tilanteessa

oli sinänsä toimittu jääkiekkopeleille yleisellä tavalla. Hovioikeus ei muuttanut Oulun kärjäoikeuden antamaa tuomiota.

A valitti hovioikeuden antamasta tuomiosta korkeimpaan oikeuteen ja vaati syytteen hylkäämistä. Korkein oikeus totesi ratkaisussaan A:n toimineen kärjäoikeuden mainitsemalla tavalla ylittäessään jääkiekolle tavanomaisen rajuuden ja voimankäytön rajat. A:n voitiin katsoa käsittäneen, että B:lle aiheutuneiden vammojen syntymistä oli voinut pitää tilanteen vallitessa varsin todennäköisenä. Korkein oikeus ei muuttanut hovioikeuden antamaa tuomiota, minkä vuoksi A:n tuomio pahoinpitelystä jäi voimaan.

3 Törkeä pahoinpitely

Rikoslain 21 luvun 6 §:n mukaan törkeäksi pahoinpitelyksi katsotaan teko, jos pahoinpitelyssä

- 1) *aiheutetaan toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila,*
- 2) *rikos tehdään erityisen raa'alla tai julmalla tavalla tai*
- 3) *käytetään ampuma- tai teräasetta taikka muuta niihin rinnastettavaa hengenvaarallista välinettä*

ja rikos on kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksenteijä on tuomitava törkeästä pahoinpitelystä vankeuteen vähintään yhdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi. Yritys on rangaistava.

Pahoinpitely edellyttää ankaroittamisperusteen lisäksi kokonaistörkeyttä ollakseen törkeänä pahoinpitelynä rangaistava (Matikkala 2000, 110).

3.1 Ankaroitamisperusteet

Rikoslain 21 luvun 6 §:ssä on lueteltu kolme ankaroitamis- eli kvalifiointiperustetta, joista osa kattaa tekotavan ja osa siitä aiheutuvia seurauksia. Ankaroitamisperusteet on tarkoituksellisesti muutettu niin, että niiden luetteloa voidaan pitää tyhjentävänä. (HE 94/1993 vp, 96.) Rikoksesta aiheutuvan seurauksen vakavuus on oikeuskäytännön mukaan tärkein törkeän pahoinpitelyn tilanne (Lappi-Seppälä yms. 2013, 511).

Rikoksessa huomioon otettava ankaroitamisperuste voi ylittyä yli 100-prosenttisesti, jolloin esimerkiksi raakuuden vähempikin määrä olisi ollut riittävä täyttämään ankaroitamisperusteen käsitteen. Tällaisessa tapauksessa niin sanottua ylimenevää osaa voidaan käyttää hyväksi perustellessa kokonaistörkeyttä. (Frände ym. 2014, 225.)

3.1.1 Vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila

Vaikeilla ruumiinvammoilla tarkoitetaan muun muassa puhekyvyn, näön tai kuulon menettämistä tai niiden huomattavaa heikentymistä. Myös kasvojen rumen-tumista tai silmän menettämistä voidaan pitää tällaisena seurauksena. Vaikeiden ruumiinvammojen määrittelemisen on pysynyt asiasisällöllisesti samana vuoden 1969 rikoslaista lähtien. (Frände ym. 2006, 254.) Aikaisemmin voimassa olleessa hallituksen esityksessä (HE 68/1966) vaikean ruumiinvamman määritelmä sisälsi tarkan luetteloinnin esimerkeistä, joiden perusteella määriteltiin, kuuluiko aiheutunut vamma katsoa vaikeaksi ruumiinvammaksi. Luetteloinnista on sittemmin luovuttu. (Matikkala 2000, 110.)

Aiemmassa lainsäädännössä yhtenä törkeän pahoinpitelyn ankaroitamisperusteena oli hengenvaarallisen tilan sijaan mainittu hengenvaara, joka sittemmin muutettiin vastaamaan nykyistä muotoaan. Muutoksella ei kuitenkaan tarkoitettu asiallista muutosta. Aiemmin voimassa ollutta lakia lienee tulkittu niin, että hengenvaaralla on tarkoitettu nimenomaan uhrin hengenvaarallista tilaa eikä sitä,

että tekijä olisi omalla toiminnallaan aiheuttanut yleisen hengenvaaran. Termin muutoksella laissa ilmenevä kohta on saatu tyhjentäväksi, sillä edellytyksenä on, että pahoinpitelyn tahallisuus ulottuu myös vakavien seurausten aiheuttamiseen. (HE 94/1993 vp, 96.) Hengenvaarallinen tila edellyttää konkreettisesti syntyneen seurauksen eikä näin ollen pelkkä konkreettinen vaara ole riittävä (LaVM 22/1994, 12). Vanhempi oikeuskäytäntö on ratkaisuissaan keskittynyt aiheutuneisiin aistivikoihin määritellessään törkeää pahoinpitelyä, kuitenkin myös nykypäivänä samoja aistivikoja voidaan pitää voimassa olevan rikoslain mukaisina törkeän pahoinpitelyn ankaroittamisperusteena (Lappi-Seppälä ym. 2006, 510).

Vakavaa sairautta sekä hengenvaarallista tilaa arvioidessa hengenvaarallista tilaa voidaan pitää käytännön kannalta merkityksellisempänä. Tavallisin törkeän pahoinpitelyn tekotapa on puukotus, joka väistämättä aiheuttaa uhrille haavoja, mikä puolestaan usein johtaa hengenvaaraan. Sisäelimiin asti ylettynyttä haavaa pidetään oikeuskäytännön mukaan poikkeuksetta hengenvaarallista tilaa aiheuttavana seurauksena, mikä puolestaan on yksi törkeän pahoinpitelyn ankaroittamisperuste. Tekovälinettä, jolla on pystytty tekemään sisäelimiin asti ulottuva haava, on pidettävä vaarallisena tekovälineenä, jolloin välineen käyttäminen itsessään toimii yhtenä törkeän pahoinpitelyn ankaroittamisperusteena. (Lappi-Seppälä ym. 2009, 511.)

KKO 2005:63

A oli kahdesti vatsaan veitsellä lyömällä yrittänyt tappaa B:n. Tilanteen jälkeen B oli pyytänyt A:ta hankkimaan paikalle ambulanssin, jonka A oli kuitenkin hankkinut vasta B:n pyydettyä sitä toiste. A:n katsottiin omasta tahdosta estäneen rikoksen vaikutuksen, minkä vuoksi syyte tapon yrityksestä hylättiin ja A tuomittiin törkeästä pahoinpitelystä.

A oli veitsen iskuilla aiheuttanut maassa makaavalle B:lle ohutsuoleen asti ulottuvan reiän, kaksi pinnallisempaa suolen seinämän vauriota sekä verenpurkauman vatsaontelon takaiseen tilaan aortan päälle. Veitsen iskujen aiheuttamien vammojen johdosta B:lle oli aiheutunut vatsakalvon tulehdus. A oli

seurauksia aiheuttavalla ja todennäköisenä katsomallaan toiminnallaan aiheuttanut B:lle merkittävän potentiaalisen hengenvaaran. A tuomittiin törkeästä pahoinpitelystä 2 vuoden ja 2 kuukauden vankeusrangaistukseen. Ambulanssin kutsuminen paikalle osoitti A:lta rikoslain 4 luvun 2 §:ssä tarkoitettua tehokasta katumista, minkä vuoksi teko jätettiin tuomitsematta tapon yrityksenä.

Helsingin hovioikeuden antamassa lausunnossa todettiin, että A:n torjuttua B:n ensimmäisen avunpyynnön hänen ei voitu katsoa toimineen rangaistusta lieventävällä tavalla. Lisäksi A oli poliisien saavuttua paikalle kiistänyt syyllistyneensä rikokseen. Huomioiden A:n lyöntien määrän, voiman ja kohdistamisen B:n keskivartalon alueelle hovioikeus katsoi A:n tienneen kuoleman olevan todennäköinen seuraus. Tästä johtuen hovioikeus muutti kärjääoikeuden tuomiota niin, että A tuomittiin tapon yrityksestä vankeuteen 2 vuodeksi ja 9 kuukaudeksi.

Korkeimmassa oikeudessa A:n toiminnan vahingollisuuden ja vaarallisuuden sekä siitä ilmenevän tekijän syyllisyyden huomioon ottaen A tuomittiin 2 vuoden ja 2 kuukauden vankeusrangaistukseen törkeästä pahoinpitelystä. Teko jätettiin tuomitsematta tapon yrityksenä sillä perusteella, että A oli painostuksen puuttuessa kutsunut paikalle ambulanssin.

3.1.2 Erityisen raaka tai julma tekotapa

Ankaroittamisperusteena erityisen raaka ja julma tekopa on sama kuin mitä rikoslain 21 luvun 2 §:ssä murhan osalta määritellään. Ennen nykyistä rikoslain uudistusta erityisen raakan ja julman tekotavan korvasi termi ”erityistä raakuutta tai julmuutta osoittaen”, joka sittemmin muutettiin nykyiseen muotoon, sillä ankaroittamisperusteiden tarkoituksena on kuvailla todellista tekotapaa eikä sitä, miltä teko näyttää objektiivisesti katsottuna. Sekä raakuus että julmuus mainitaan säännöksessä niiden välisen vivahde-eron vuoksi. Esimerkkinä päähän potkiminen, jota yleisesti katsotaan raakaksi, mutta tekoa voidaan pitää julmana, jos se

kohdistuu puolustuskyvyttömään. (HE 94/1993 vp, 96.) Ankaroittamisen tekori-kosoikeudellinen perusta tarkoittaa etenkin sitä, että kyseinen tekotapa on uhrille erityisen tuskallinen (Lappi-Seppälä ym. 2013, 488).

KKO 2008:85

A oli kadulla tehnyt hänelle ennestään tuntemattomalle B:lle ruumiillista väkivaltaa murjomalla ja potkimalla useita kertoja maassa maannutta ja tajuntansa menettänyttä B:tä seurauksin, että B:lle oli aiheutunut vaikea ruumiinvamma ja hengenvaarallinen tila. Rikos oli tehty erityisen raa'alla ja julmalla tavalla ja se oli kokonaisuutena arvostellen törkeä.

Korkeimman oikeuden antaman päätöksen perusteluista ilmenee, että A:n teolle ei ole ollut motiivia, vaan hän on sattumanvaraisesti valinnut B:n uhrikseen. A oli kohdistanut potkut ja jalalla murjomisen B:n päähän vielä senkin jälkeen, kun B oli menettänyt tajuntansa ja ollut siten täysin puolustuskyvytön. A oli välittömästi poistunut tapahtumapaikalta jättäen B:n välittömään hengenvaaraan. B jäi tapauksen seurauksena vain siitä syystä henkiin, että tekopaikalle satunnaisesti osuneet henkilöt olivat hälyttäneet apua. Kolme viikkoa tapahtumahetken jälkeen annetun lääkärinlausunnon mukaan B:lle tuli todennäköisesti jäämään pysyvät neurologiset vammat A:n aiheuttaman pahoinpitelyn seurauksena. Korkein oikeus katsoi teossa käytettyä väkivaltaa poikkeuksellisen raa'aksi ja julmaksi samalla osoittaen A:ssa erityistä syyllisyyttä. Teko on ollut luonteeltaan KKO 2002:3 mukaista tapon yritystäkin vahingollisempi ja nämä seikat huomioon ottaen teko on ollut kokonaisuutena arvioiden poikkeuksellisen törkeä.

3.1.3 Hengenvaarallinen tekoväline

Rikoslain 21 luvun 6 § määrittää hengenvaaralliseksi tekovälineeksi ampuma- tai teräaseen taikka muun niihin rinnastettavan hengenvaarallisen välineen. Ennen vuotta 1995 voimaan astunutta lakimuutosta hengenvaarallinen tekoväline viittasi ainoastaan aseeseen tai muuhun hengenvaarallisena pidettyyn välineeseen, kun

sittemmin uuden lakimuutoksen myötä sitä täsmennettiin ampuma-aseiden lisäksi koskemaan myös teräaseita sekä molempiin edellä mainittuihin rinnastettavaa hengenvaarallista välinettä. Muutoksen perusteena oli se, että mitä moni-
naisemmat välineet voivat olla hengenvaarallisia väärinkäytettynä, kuten esimerkiksi kivet, laudanpätkät tai kodin tavallinen irtaimisto. Rajauksella haluttiin korostaa normia varsinaisten aseiden käytön suuremmasta tuomittavuudesta. (HE 94/1993 vp, 96.) Huomioon tulee kuitenkin ottaa seikka, jonka mukaan välinettä itsessään tulee pitää vaarallisena, eikä pelkkä välineen käyttötapa ole riittävä peruste sille, että se voitaisiin katsoa rikoslain mukaiseksi vaaralliseksi tekovälineeksi (Lappi-Seppälä ym. 2008, 514–515).

KKO 2009:79

A oli pahoinpidellyt B:tä lyömällä tätä kahdella eri kerralla vasaralla sekä pesäpallomailalla pään alueelle ja näin ollen aiheuttanut tälle vertavuotavia haavoja sekä tajunnan menetyksen. Syyttjä vaati A:lle rangaistusta törkeästä pahoinpitelystä vedoten kokonaistörkeyteen sekä siihen, että puista pesäpallomailaa ja vasaraa tuli pitää hengenvaarallisena tekovälineenä.

Helsingin käräjäoikeus tuomitsi A:n 16.9.2008 edellä mainituin perustein rangaistukseen törkeästä pahoinpitelystä. Tuomiota ei muutettu Helsingin hovioikeudessa. Korkeimmassa oikeudessa hovioikeuden 31.12.2008 antamaa tuomiota muutettiin niin, että A tuomittiin törkeän pahoinpitelyn asemasta rikoslain 5 §:n 1 momentin nojalla pahoinpitelyistä yhteiseen 1 vuoden ja 3 kuukauden vankeusrangaistukseen.

Korkeimmassa oikeudessa arvioitiin, tuliko A:n käyttämiä alemman oikeusasteen hengenvaaralliseksi katsomia tekovälineitä pitää rikoslain 21 luvun 6 §:n 3 momentin mukaisina ampuma- tai teräaseeseen rinnastettavina tekovälineinä, jolloin myös kokonaistörkeyden käsillä ollessa teko tulisi katsoa tekomuodoltaan törkeäksi. Aikaisemman oikeuskäytännön mukaan esimerkiksi kumipamppua ei ole katsottu sellaiseksi tekovälineeksi, joka olisi rinnastettavissa ampuma- tai te-

räaseeseen (KKO 1996:65). Korkein oikeus tuli edellä mainituin perustein tulokseen, jonka mukaan puinen pesäpallomaila ja vasara eivät ole rinnastettavissa ampuma- tai teräaseeseen, mistä johtuen A:n tekoa ei näiltä osin voida katsoa törkeäksi pahoinpitelyksi vaan teko tuli arvioida perusmuotoisena pahoinpitelynä.

Jos A olisi tekovälineenään käyttänyt puisen pesäpallomailan ja vasaran sijaan esimerkiksi jousipatukkaa ja nyrkkirautaa, olisi teko mitä ilmeisimmin katsottu törkeäksi pahoinpitelyksi jo kokonaistörkeyden täytyttyä. Teräaseiksi rinnastettavia välineitä ovat esimerkiksi tikarit, stiletit ja pistimet. Puolestaan hengenvaaralliseksi rinnastettaviksi välineiksi voidaan katsoa muun muassa jousipatukka ja nyrkkirauta sekä erilaiset ketjusta, kaapelista, metalliputkesta tai vaijerista valmistetut tai niihin rinnastettavat lyömäaseet. (HE 66/1988 vp, 99.) Pesäpallomailaa tai vasaraa ei voida katsoa rikoslain 21 luvun 6 §:ssä mainituiksi hengenvaarallisiksi välineiksi, sillä tarkoituksen mukaisesti käytettyinä kyseiset välineet eivät aiheuta välitöntä vaaraa ympärillä oleville henkilöille, minkä puolestaan esimerkiksi pistooli tai jousipyssy voivat aiheuttaa.

A oli kohdistanut teonkuvauksessa mainitut lyönnin B:n pään alueelle, mikä riittää täyttämään rikoslain 21 luvun 6 §:ssa vaaditun kokonaistörkeyden. Jos A olisi pään ja jalkojen sijaan kohdistanut lyönnit pelkästään jalkojen alueelle, ei tekoa olisi voitu arvioida törkeänä tekemuotona. Jalkoihin kohdistuneet lyönnit eivät aiheuta uhrille välitöntä hengenvaaraa, sillä jalkojen alueella ei sijaitse sellaisia kudoksia tai luita, joiden vaurioituminen yleisellä tasolla voisi aiheuttaa uhrille hengenvaaran.

Rovaniemen HO 21.08.2001 454

A oli tehnyt ruumiillista väkivaltaa B:lle lyömällä tätä ensin lasisella pullolla päähän, minkä johdosta pullo oli rikkoutunut. A oli lyönyt B:tä uudelleen kaulan seutuun aiemmin rikkoutuneen pullon kaulaosalla, mistä johtuen B:n vasempaan leukakulmaan oli syntynyt kahden ja puolen senttimetrin mittainen lihaskerrokseen ulottuva haavauma.

Rovaniemen käräjäoikeus tuomitsi edellisin perustein tekohetkellä 15 vuotta olleen A:n nuorena henkilönä tehdystä törkeästä pahoinpitelystä. Tekoa tuli pitää törkeänä, koska se oli kohdistunut puolustuskyvyttömään henkilöön, eikä teolle ollut motiivia. Rikkoutunutta pullon kaulaosaa tuli pitää rikoslain 21 luvun 6 §:n 3 momentin mukaisena hengenvaarallisena välineenä.

Hovioikeus katsoi 21.8.2001 antamassaan tuomiossa, että käräjäoikeuden antama tuomiota ei tullut muuttaa. Tekovälineenä käytettyä rikkonaisen olutpullon reunaosaa tulee pitää hengenvaarallisena tekovälineenä, sillä rikkoutunut lasipullon reuna on verrattavissa lyhytteräiseen puukkoon tai linkkuveitseen. Lisäksi teko on kiistämättä ollut törkeä, sillä se on kohdistunut puolustuskyvyttömään henkilöön ilman perusteltua motiivia.

Yksi hovioikeuden jäsenistä oli eri mieltä siitä, tuliko tekoa pitää tekomuodoltaan törkeänä. Perusteluissaan hän vetosi hallituksen antaman esityksen (HE 94/1993 vp, 96) lainkohdan täsmennysmuutokseen, jossa mainittiin mitä moninaisimpien välineiden olevan hengenvaarallisia väärin käytettynä. Lasinen olutpullo ei ole oikein käytettynä verrattavissa teräaseeseen tai muuhun hengenvaaralliseen välineeseen, mutta rikkoutuessaan sitä voidaan käyttää teräseen tavoin. Aikaisemman oikeuskäytännön perusteella (KKO 2009:79) esimerkiksi kumipamppua tai pesäpallomailaa ei voi katsoa lain 6 §:n 3 kohdan mukaiseksi välineeksi, joka on mielestäni täysin perusteltua, sillä rikkoutuessaankaan niitä ei voi verrata ampuma- tai teräaseeseen, toisin kuin rikkoutunutta lasia.

Mielestäni sekä käräjäoikeuden että hovioikeuden linjauksessa ei ole epäselvyyttä lasipullon vaarallisuudesta, eikä siitä ole epäilystäkään, etteikö rikkoutunut lasipullo vastaisi viilto-ominaisuuksiltaan veistä tai puukkoa. Linjausta tukee myös hallituksen esityksessä (HE 94/1993 vp, 99) mainittu seikka, jonka mukaan teräaseiksi voidaan katsoa muun muassa stiletit, pistimet ja tikarit. Edellä olevan seikan perusteella mitä moninaisempia välineitä voidaan luetella teräaseiksi.

3.2 Kokonaistörkeys

Törkeän pahoinpitelyn kokonaistörkeyden arvioimiseen käytetään samoja perusteita kuin mitä rikoslain 21 luvun 2 § luettelee murhan osalta. Vakaa harkinta on törkeän pahoinpitelyn keskeisin ankaroittamisperuste. Törkeissä rikoksissa käytetään tavanomaisesti kokonaisharkintalauseketta, jolloin säännöksen soveltaminen edellyttäisi poikkeuksetta kokonaisharkintaa. (HE 94/1993 vp, 93.) Rikoksen kokonaistörkeyden aste kasvaa lineaarisesti sen mukaan, mitä useampi ankaroittamisperuste on käsillä. Kokonaistörkeyteen vaikuttavat huomattavasti myös rikoksen tekohetkellä vallinneet olosuhteet, jotka eivät kuitenkaan itsessään riitä toimimaan ankaroittamisperusteena. Kokonaistörkeyttä lisäävät lievien olosuhteiden vastakohtat. (Matikkala 2000, 56.)

Mitä useampi törkeän pahoinpitelyn ankaroittamisperuste täyttyy, sitä selkeämpää tekoa on pitää kokonaisuutena arvostellen törkeänä ja mitä lähempänä ankaroittamisperusteiden soveltamisrajaa ollaan, sitä tärkeämpää on kiinnittää huomiota teon muihin piirteisiin. ”Tekotavan raakuus, julmuus tai suunnitelmallisuus eivät tee pahoinpitelystä törkeää, jollei tekoon johtaneet syyt huomioon ottaen ole pidettävä kokonaisarvostelussa törkeänä” (Lappi-Seppälä ym. 2009, 495, 514–515.) Jos rikosta ei voida pitää kokonaisuutena arvostellen törkeänä, ei ankaroittamisperusteen käsillä olo riitä täyttämään törkeän pahoinpitelyn tunnusmerkistöä (Matikkala 2000, 115). Koska ankaroittamisperusteiden luettelo on tyhjentävä, tulee muita arvostelussa vaikuttavia seikkoja pitää ankaroittamisperusteluja tukevin kokonaisarvostelukriteereinä (Lappi-Seppälä 2009, 497).

KKO 2014:6

A ja B olivat ottaneet painimalla yhteen A:n asuintalon porraskäytävässä, minkä jälkeen A oli paennut asuntoonsa. B oli mennyt hakkaamaan ja potkimaan A:n asunnon ovea, mistä suuttuneena A oli hakenut puukon ja mennyt avaamaan oven. Tilanne oli johtanut käsirysyyn, jonka yhteydessä A oli aiheuttanut B:n kaulalle kädessä olleella puukollaan kuuden senttimetrin syvyisen viiltohaavan.

Vähäisen ja heikon näytön perusteella Pirkanmaan käräjäoikeus tuomitsi 21.2.2011 antamallaan tuomiolla A:n vammantuottamuksesta sakkorangaistukseen. A:n katsottiin syyllistyneen huolimattomuuteen mentyään avaamaan ovi puukko kädessä, sillä hänellä olisi ollut mahdollisuus toimia toisin oven oltua lukittuna.

Turun hovioikeudessa käräjäoikeuden tuomiota muutettiin niin, että A tuomittiin 28.12.2011 annetulla tuomiolla ehdottomaan vankeusrangaistukseen törkeästä pahoinpitelystä. Hovioikeus katsoi A:n täytyneen ymmärtää, että oven avaaminen puukko kädessä tulisi johtamaan yhteenottoon. Lisäksi hovioikeus linjasi, että A:lla oli täytynyt olla puukko kädessä vahingoittamistarkoituksessa, sillä hän olisi voinut jättää aukaisematta lukossa olleen oven B:lle. Niinpä A:n katsottiin tehneen ruumiillista väkivaltaa B:lle lyömällä tätä puukolla kaulan alueelle.

Korkeimmassa oikeudessa kysymyksenasetteluna pidettiin sitä, oliko A:n tekoa katsottava pahoinpitelynä vai hätävarjelun liioitteluna ja tuliko tekoa kokonaisuudessaan katsoa törkeänä. Törkeän pahoinpitelyn syytettä puolsi seikka, että A oli käyttänyt pahoinpitelyssä teräasetta, mikä täyttää rikoslain 21 luvun 6 §:n 3 kohdan mukaisen ankaroittamisperusteen. Lisäksi kokonaistörkeyden puolesta puhui teräaseen osumakohta ja vamman sijainti kaulalla. Näyttämättä on kuitenkin jäänyt A:n tahallisuus aiheuttaa B:lle kuvauksessa kuvailtu vamma ja koska kyse on ollut molemmin puolisesta yhteenotosta, ei tekoa voida näiltä osin katsoa törkeäksi. Viimeksi mainitut seikat huomioon ottaen korkein oikeus katsoi antamassaan tuomiossaan A:n syyllistyneen törkeän pahoinpitelyn sijaan pahoinpitelyyn.

Huolimatta siitä, että A:n kohdistama puukon isku oli kohdistunut kaulan alueelle, ei osumakohta ole riittävä syy siihen, että teko voitaisiin katsoa kokonaisarvostelultaan törkeänä. Ainoastaan yhden ankaroittamisperusteen käsillä olo ei ole riittävä tekemään tekoa törkeäksi, mistä johtuen tapauksessa tekovälineenä käytetty teräase ei ollut tarpeeksi painava seikka tuomitsemaan A:ta rikoslain 21 luvun 6 §:n mukaisesta törkeästä pahoinpitelystä. Tekoa tulee pitää pahoinpitelynä myös siitä syystä, että uhri ei ole ollut tapahtumahetkellä puolustuskyvytön, vaan hän on osallistunut tappeluun tasapuolisesti ja A on aiheuttanut ainoastaan

yhden puukon iskun. Jos B olisi ollut tapahtumahetkellä puolustuskyvytön esimerkiksi niin, että A olisi istunut hänen päällään samalla aiheuttaen puukon iskun kaulaan, olisi tekoa voitu katsoa kokonaisuudessaan törkeäksi. B oli omalla toiminnallaan edesauttanut tilanteen kärjistymistä hakkaamalla ja potkimalla karuun juosseen A:n asunnon ovea, vaikka hän olisi voinut tilanteen rauhoituttua poistua paikalta. Mielestäni korkeimman oikeuden antama ratkaisu on olosuhteet huomioon ottaen täysin oikeudenmukainen.

Itä-Suomen HO 23.05.2006 584

H sekä T olivat yhteistuumin tehneet A:lle ruumiillista väkivaltaa, ensin kaatamalla hänet maahan, jonka jälkeen potkineet ja lyöneet maassa makavaa A:ta. Toiminnan seurauksena A oli saanut nenäänsä vertavuotavan haavan, nenäluun murtuman, vertavuotavan ruhjeen päällelle sekä muita kipua aiheuttavia ruumiillisia vammoja.

Käräjäoikeus tuomitsi H:n sekä T:n asianomistajan ja todistajan kertomuksen perusteella vankeusrangaistukseen törkeästä pahoinpitelystä rikoslain 21 luvun 6 §:n 1 momentin perusteella. Hovioikeudessa ilmenneen näytön perusteella A:n päähän on kohdistunut enintään kaksi voimakasta iskua, eikä lyöntien ja potkujen kokonaislukumäärää pystytty sanomaan varmaksi. A on kuitenkin ollut annetun näytön perusteella tilanteessa puolustuskyvytön. Hovioikeus muutti 23.5.2006 antamallaan tuomiolla käräjäoikeuden tuomiota niin, että syytetty tuomittiin törkeän pahoinpitelyn sijasta ehdolliseen vankeusrangaistukseen rikoslain 21 luvun 5 §:n nojalla.

Mielestäni tapauksessa täytyivät törkeän pahoinpitelyn tunnusmerkit, koska teko oli kohdistunut sillä hetkellä puolustuskyvyttömään henkilöön ja tekotapa oli osoittanut julmuutta etenkin siitä syystä, että A:han kohdistuneet potkut olivat osuneet pään alueelle. Jo yksikin pään alueelle kohdistunut potku voi aiheuttaa vakavan vamman. Tuomioiden on oltava samassa linjassa aiemman oikeuskäytännön perusteella, minkä johdosta tekoa ei voida muutaman päähän kohdistuneen iskun perusteella tuomita törkeänä. Esimerkiksi korkeimman oikeuden ratkaisussa

KKO 1996:65 katsottiin, että kumipampulla päähän kohdistuneet lyönnit eivät olleet riittävä peruste rikoslain 21 luvun 6 §:n 1 momentin mukaiselle kokonaistörkeydelle.

Rikostekoon liittyviltä osin kokonaistörkeyden arvioinnissa huomioon voidaan ottaa myös rikoslain 6 luvun 5 §:n mukaiset rangaistuksen koventamisperusteet (Frände ym. 2014, 225);

- 1) rikollisen toiminnan suunnitelmallisuus;
- 2) rikoksen tekeminen osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa;
- 3) rikoksen tekeminen palkkiota vastaan;
- 4) rikoksen tekeminen rotuun, ihonväriin, syntyperään, kansalliseen tai etniseen alkuperään, uskontoon tai vakaumukseen, seksuaaliseen suuntautumiseen tai vammaisuuteen perustuvasta vaikuttimesta taikka niihin rinnastettavasta muusta vaikuttimesta; ja
- 5) tekijän aikaisempi rikollisuus, jos sen ja uuden rikoksen suhde rikosten samankaltaisuuden johdosta tai muuten osoittaa tekijässä ilmeistä piittaamattomuutta lain kielloista ja käskyistä.

Koventamisperusteiden lisäksi kokonaistörkeyden kannalta huomioon tulee ottaa myös rikoslain 6 luvun 6 §:ssä mainitut rangaistuksen lieventämisperusteet;

- 1) rikoksen tekemiseen vaikuttanut huomattava painostus, uhka tai muu sen kaltainen seikka;
- 2) rikokseen johtanut voimakas inhimillinen myötätunto taikka poikkeuksellinen ja äkkiarvaamaton houkutus, asianomistajan poikkeuksellisen suuri myötävaikutus tai muu vastaava seikka, joka on ollut omiaan heikentämään tekijän kykyä noudattaa lakia;
- 3) tekijän ja asianomistajan välillä saavutettu sovinto, tekijän muu pyrkimys estää tai poistaa rikoksensa vaikutuksia taikka hänen pyrkimyksensä edistää rikoksensa selvittämistä

Näiden lisäksi rikoslain 8 luvun 8 §:n 1 ja 3 momentti katsotaan perusteeksi arvioidessa kokonaistörkeyttä. Kokonaistörkeyttä vähentää 1 momentin mukaisesti tekijän ikä, jos tekijä on rikoksen tekohetkellä alle 18-vuotias tai 3 momentin mukaisesti, jos tekijä tuomitaan avunantajana rikokseen. Tekijän syyllistyessä avunantoon, tulee sovellettavaksi rikoslain 5 luvun 6 § avunannosta, jonka mukaan tekijä on joko ennen rikosta tai sen aikana auttanut toista henkilöä tahallisesti rikoksessa tai sen yrityksessä. Teko katsotaan avunannoksi, jos tekijä on omin neuvoin, toimin tai muilla tahallisilla tavoin edesauttanut rikoksen toteutumista. Tällöin otetaan kuitenkin 8 luvun 8 §:n 4 momentti huomioon, jonka mukaan rangaistuksen lieventäväksi perusteeksi katsotaan, jos rikos on tehty olosuhteissa, jotka läheisesti muistuttavat vastuuvapausperusteiden soveltamiseen johtavia olosuhteita.

Rangaistusta lieventävänä seikkana tulee huomioida myös rikoslain 6 luvun 7 §:ssä mainitut kohtuullistamisperusteet;

- 1) *tekijälle rikoksesta johtunut tai hänelle tuomiosta aiheutuva muu seuraus,*
- 2) *tekijän korkea ikä, heikko terveydentila tai muut henkilökohtaiset olot sekä*
- 3) *rikoksen tekemisestä kulunut huomattavan pitkä aika,*

jos vakiintuneen käytännön mukainen rangaistus johtaisi näistä syistä kohtuuttomaan tai poikkeuksellisen haitalliseen lopputulokseen.

4 Pohdinta

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää, missä kulkee pahoinpitelyn ja törkeän pahoinpitelyn välinen raja sekä pohtia törkeysasteeseen vaikuttavia kriteeritekijöitä. Tarkoitukseni oli muodostaa lainopillinen tutkimus hyödyntäen lakeja, niiden

esitöitä, oikeuskirjallisuutta sekä oikeuskäytäntöjä. Huomasin aineistoa kerätessäni, että oikeustapaukset olisivat opinnäytetyössäni merkittävässä osassa, sillä pahoinpitelyrikosten teoreettinen lakiosuus rikoslain 21 luvussa on melko suppeaa. Mielestäni oikeustapausten analysointi auttaa lukijaa hahmottamaan pahoinpitelyrikosten lainopillista puolta, sillä lakia ei välttämättä ole helppo tulkita, jos ei ymmärrä sitä ympäröivää laajempaa kokonaisuutta. Valitsin opinnäytetyöhöni oikeustapauksia, joita keskenään vertailemalla on helppo havainnollistaa, mitkä tekijät ovat suurimpia tekijöitä tuomion nimikkeen syntymiseen.

Aloitin opinnäytetyön kirjoittamisen pohjustamalla rikoslaillisen vastuun periaatteita, joiden pohjalle rikos ja siitä annettava rangaistus tulee pohjauttaa. On erittäin tärkeää, että lainsäädännössä on määritelty kehykset, joiden puitteissa tulee toimia. Näin pystytään varmistamaan yhdenvertaisuus ihmisten välillä, mitä edellytetään myös perustuslain 2 luvun 6 §:ssä, jonka mukaan ihmisten tulee olla yhdenvertaisia lain edessä. Lainsäädännön toimivuus perustuu vahvasti laillisuusperiaatteeseen ja taannehtivuus- sekä epätäsmällisyyskieltoon.

Rikosoikeudellisen pohjustamisen jälkeen siirryin käsittelemään perusmuotoista pahoinpitelyä. Käsittekseni mukaan ihmisillä on nykypäivänä turhan mustavalkoinen kuva pahoinpitelyrikoksista, eikä pahoinpitelyrikoksia osata jaotella kolmeen eri törkeysasteeseen, jotka ovat rikoslain 21 luvun 5 §, 6 § ja 7 §:ssä mainitut pahoinpitely, törkeä pahoinpitely ja lievä pahoinpitely. Olisi myös tärkeää muistaa, että jopa pelkkä töniminen saattaa olla tarpeeksi painava peruste sille, että henkilö voidaan tuomita pahoinpitelystä sakko- tai vankeusrangaistukseen. Tästä johtuen monelle saattaa tulla yllätyksenä, että baari-illan jälkeen käyty pienimuotoinen nyrkkitappelu saattaakin johtaa syytteeseen.

Oikeustapauksia tutkiessa tein havainnoin, että hyvin pieni osa pahoinpitelyistä tuomitaan lievänä tekemuotona ja on todennäköisempää, että syyte hylätään kokonaan. Uskon, että kynnys syytteen nostamiseen saattaa olla sitä korkeampi mitä epäselvempänä teon tuomittavuutta pidetään. Oikeudenkäyntiprosessiin

ryhtyminen voi epäselvissä tapauksissa olla melko riskialtista, sillä häviävä osapuoli joutuu kustantamaan molempien asianosaisten oikeudenkäynnistä syntyneet kulut, jotka voivat lopulta olla yllättävän suuret.

Hallituksen esityksen (HE 94/1993 vp, 95) mukaan pahoinpitelyksi voidaan katsoa sellainen teko, joka vahingoittaa terveyttä ja joka on omiaan heikentämään henkilön terveyttä. Näin ollen myös työpaikka- tai koulukiusaamisen voidaan katsoa täyttävän pahoinpitelyn tunnusmerkistön. Oikeustapauksia tutkiessa tein kuitenkin huomion, että poikkeuksetta kaikki syytteet psyykkisen haitan aiheuttamisesta oli hylätty, josta esimerkkinä Helsingin hovioikeuden 24.2.2016 antama tuomio (HelHO:2016:4), jossa kantaja A vaati vastaajana olleelta X:n kaupungilta korvauksia koulukiusaamisesta johtuneesta psyykkisestä haitasta. Kanne kuitenkin hylättiin jo kärjäoikeudessa, sillä kärjäoikeus katsoi, ettei koulun henkilökunta ollut laiminlyönyt sille kuuluvia velvoitteitaan. Todisteita psyykkisten vammojen aiheuttamisesta voi olla hankala löytää, vaikka ulkopuolisin silmin katsottuna selkeä syy-yhteys olisikin olemassa.

Mielestäni korkeimman oikeuden tapaus (KKO 1996:74) havainnollistaa hyvin pahoinpitelyrikoksen tuomittavuuden, vaikka tilanne tapahtuisikin jääkiekkokaukalossa, jossa usein tapahtuu vastaavia tilanteita. On osattava toimia aikaisemmin mainitsemieni kehysten puitteissa. Vielä muutama vuosikymmen sitten oli niin sanotusti normaalia rankaista lasta huonosta käytöksestä antamalla muun muassa luunappeja tai puhekielellisesti selkäsauna. Nykypäivänä kyseinen kasvatusmetodi ei ole rikoslain eikä lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain (361/1983 jäljempänä ”lapsenhuoltolaki”) puitteissa sallittua. Lapsenhuoltolain 1.12.2019 voimaan astuvan sanamuutoksen myötä lain 1 § velvoittaa, että lasta tulee suojella kaikenlaiselta ruumiilliselta ja henkiseltä väkivallalta, huonolta kohtelulta ja hyväksikäytöltä. Lisäksi lasta tulee kasvattaa niin, että lapsi saa osakseen ymmärrystä, turvaa ja hellyyttä, eikä lasta saa alistaa tai kurittaa ruumiillisesti eikä muullakaan tavoin loukkaavasti. (HE 88/2018 vp, 35.)

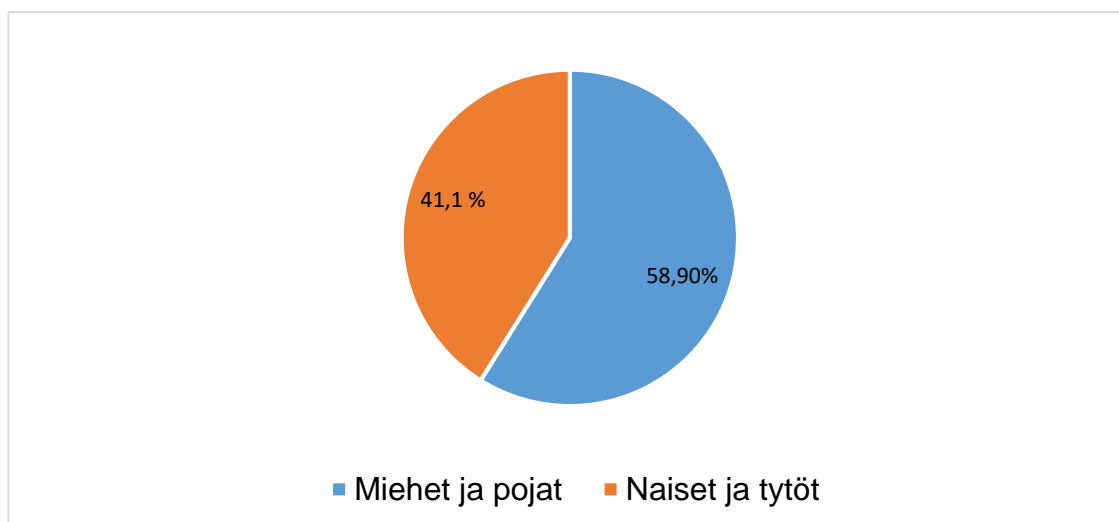
Törkeän pahoinpitelyn tunnusmerkistö on rakennettu selkeästi; teko vaatii jonkin rikoslain 21 luvun 6 §:ssä mainitun ankaroittamisperusteen lisäksi kokonaistörkeyden ollakseen rangaistava törkeänä. Tällaisessa jaottelussa on kuitenkin omat epäkohtansa, sillä vaikka teko täyttäisi törkeän pahoinpitelyn tunnusmerkistön, ei tuomioistuimella ole rikosprosessilain (689/1997) 11 §:n nojalla valtaa tuomita rangaistusta muilta osin kuin syytteessä on vaadittu. Toki syyttäjällä on oikeus täydentää syytettä myöhemmässä vaiheessa, mutta kuten esimerkiksi korkeimman oikeuden tapauksesta (KKO 2010:36) ilmenee, ei syytettyä voitu tuomita törkeästä pahoinpitelystä, sillä syyttäjä ei ollut syytteessään vedonnut erityisen raakaan ja julmaan tekotapaan. Tästä huolimatta tunnusmerkistöjaottelun olemassaolo helpottaa oikeusasteiden rangaistuksen määräämistä, sillä kuten hallituksen esityksessä (HE 94/1993 vp, 96) mainitaan, ankaroittamisperusteiden luettelon tulee olla tyhjentävä.

Törkeän pahoinpitelyn kolmantena ankaroittamisperusteena mainittu hengenvaarallinen tekoväline on opinnäytetyössäni käsitellyissä oikeustapauksissa aiheuttanut eniten tulkinnanvaraisuutta. Rikoslain 21 luvun 6 § määrittää hengenvaaralliseksi tekovälineeksi ampuma- tai teräaseen taikka muun niihin verrattavissa olevan välineen. Itsessäänhän kyseinen sanavalinta hallituksen esityksen (HE 94/1993) täydennyksestä huolimatta jättää kohtuullisen suuren tulkintamahdollisuuden. Tuomioistuimen tulkintarajaa kuvataan usein sanarajaperiaatteella, jonka mukaan tulkinnaksi katsotaan sellainen lainsoveltaminen, jossa pysytään rikossäännöksen sanamuodon sisällä (Matikkala 2000, 5.) Hengenvaarallisten tekovälineiden linjaamista rajoittaa huomattavasti aikaisempi oikeuskäytäntö; jos esimerkiksi pahoinpitelyrikoksen tekovälineenä käytetty vaatenaulakkoa ei pidetä ankaroittamisperusteen mukaisena hengenvaarallisena tekovälineenä, ei sitä myöhemminkään voida katsoa hengenvaaralliseksi. Tätä tukee myös oleellinen seikka, jonka mukaan rikoksen rangaistusten tulee olla keskenään yhtenäisiä.

Törkeän pahoinpitelyn tunnusmerkistötekijänä mainittu kokonaistörkeys on käsitteenä melko subjektiivinen ja tapauskohtainen. Kokonaistörkeydelle on kuitenkin

oikeuskäytännössä annettu puitteet, minkä mukaan mitä useampi ankaroittamisperuste täyttyy, sitä todennäköisemmin teko voidaan katsoa törkeäksi. On kuitenkin hieman kyseenalaista, ettei teon raakuus, julmuus tai suunnitelmallisuus ole riittävä peruste, jotta tekoa voitaisiin pitää kokonaisuutena arvostellen törkeänä, kuten Matikkala (2000, 115) teoksessaan mainitsee. Pelkkä suunnitelmallisuus saattaa joissakin tapauksissa osoittaa vakavaa inhimillisyyden puutetta. Päällimmäisenä kokonaistörkeyttä pohtiessa herää kysymys siitä, missä voidaan katsoa kulkevan kokonaistörkeyden raja, sillä terminä se on melko veteen piirretty raja. Suurin ongelman lainkohdan tulkinnassa lieneekin termin subjektiivisuus.

Pahoinpitelyrikokset mielletään yleensä miesten välisiksi tai ainakin niin, että tekijänä on mies. Tätä seikkaa tukee myös aiheeseen liittyvä uutisointi, sillä harvemmin televisiossa tai mediassa näkee uutisia naisten välisistä pahoinpitelyrikoksista. Tilaston valossa miehiin kohdistuneet pahoinpitelyt ovat yleisempiä kuin naisiin kohdistuneet pahoinpitelyt (kuvio 2).

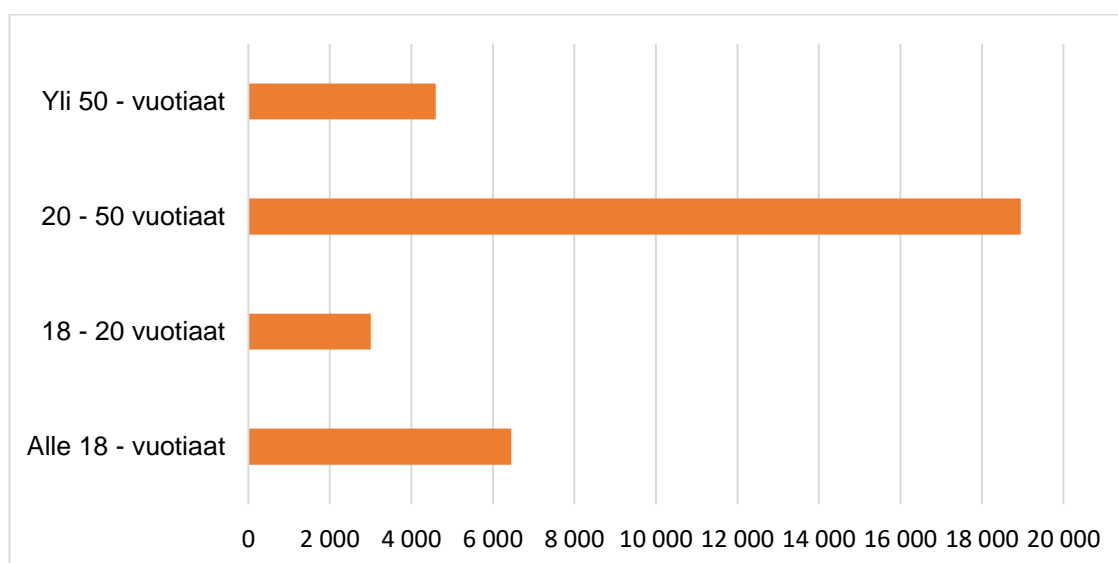

Kuvio 2. Pahoinpitelyrikoksen uhreiksi joutuneiden sukupuolijakauma vuonna 2016 (Tilastokeskus 2017).

Olen seurannut huolestuneena uutisointia siitä, miten naisiin kohdistuva väkivalta tapahtuu usein parisuhteessa ollessa, eikä niinkään baareissa tai muilla yleisillä

paikoilla. Tilastokeskuksen julkaiseman artikkelin mukaan vuonna 2016 tapahtuneista naisiin kohdistuvista pahoinpitelyrikoksista yli puolet tehtiin yksityisessä asunnossa, kun puolestaan miehillä vastaava luku oli ainoastaan neljännes. Noin puolet miehiin kohdistuneista pahoinpitelyistä tapahtuivat yleisillä paikoilla, naisten kohdalla luku oli vain viidennes. (Tilastokeskus 2017.)

Vuonna 2016 pahoinpitelyrikoksen uhreiksi joutuneista suurin ikäryhmä oli 20-50 vuotiaat, mikä ei uutisoinnin perusteella tule yllätyksenä (kuvio 3). Hälyttävää on kuitenkin seuraavaksi suurin ikäryhmä, eli alle 18-vuotiaat. Lapsiin kohdistuvat rikokset ovat aina huolestuttavia, sillä lapsen kehitys ja kasvu tulisi aina turvata. Täytyy kuitenkin muistaa, että lapset ovat Suomen tulevaisuus ja miettiä, millaisen pohjan rikoksille altistuminen antaa lapsen kehityksen ja maailmankuvan kannalta, sillä käyttäytymismalli opitaan yleensä kotoa. Yhteiskunnan tulisi muuttua niin, ettei rikoksen uhriksi joutuneen tarvitsisi pelätä leimatuksi tulemista, vaan uskallettaisiin puhua aiemmin vaietuista aiheista. Näin pystyttäisiin lisäämään ihmisten tietoisuutta omista oikeuksistaan sekä samalla estettäisiin rikosten syntyminen.

Kuvio 3. Vuonna 2016 pahoinpitelyrikoksen uhreiksi joutuneet ikäryhmittäin (Tilastokeskus 2017).

Päätettyäni opinnäytetyön aiheen aloin etsiä aiheesta löytyvää kirjallisuutta. Suurimmaksi haasteeksi koin teoriaosuudessa käytettävän oikeuskirjallisuuden löytämisen, sillä kirjallisuus oli sisällöltään melko samanlaista keskenään, eikä uusia näkökulmia tullut paljon esille. Siitä syystä koen, että käyttämilläni oikeustapauksilla on suuri merkitys työni havainnollistavuuden kannalta. Lisäksi niissä esiintulleet oikeuskäytännöt auttoivat konkretisoimaan kirjallisuudessa ja laissa esitetyä teoriaa, sillä pahoinpitelyrikoksissa oikeuskäytäntö on rajannut käytännön, minkä mukaan pahoinpitelyrikokset tuomitaan.

Rikoslain henkeen ja terveyteen kohdistuvia rikoksia käsittelevä 21 luku on itsessään melko suppea, eikä pahoinpitelyrikoksia käsittelevät kohdat sisällä paljoa informaatiota. Teoriaosuuden kirjoittamisessa lain esitöiden käyttämisen merkitys korostui ja sieltä pystyi löytämään paljon informatiivista tietoa muun muassa hengenvaarallisiksi välineiksi luokiteltavista esineistä tai puolestaan seikoista, jotka vaikuttavat siihen katsotaanko pahoinpitely tekemuodoltaan julmaksi tai raa'aksi.

Opinnäytetyötä tehdessä hankalinta oli pysyä rajatun aiheen sisällä, sillä pahoinpitelyrikos on käsitteenä melko laaja. Pahoinpitelyn muotoja on yhteensä kolme kappaletta; lievä pahoinpitely, pahoinpitely sekä törkeä pahoinpitely. Tässä opinnäytetyössä käsittelemäni pääsääntöisesti ainoastaan perusmuotoista sekä törkeää pahoinpitelyä, minkä vuoksi työtä voisi jatkotutkimuksena laajentaa käsittelemään myös lievän pahoinpitelyn muotoa. Tutkimusta voisi rajata myös käsittelemään pahoinpitelyn tekijöiden ja uhrien välisiä suhteita tai sitä, missä yhteyksissä pahoinpitelyjä ilmenee eniten. Mielenkiintoista olisi tutkia myös lähisuhdeväkivallan piiriin kuuluvia pahoinpitelyrikoksia ja selvittää miten yleisiä ne ovat.

Lähteet

- Frände, D. 2014. Yleinen rikosoikeus. Helsinki: Edita.
- Frände, D., Matikkala, J., Tapani, J., Tolvanen, M., Viljanen, P., Wahlberg, M. 2006. Keskeiset rikokset. Helsinki: Edita.
- Frände, D., Matikkala, J., Tapani, J., Tolvanen, M., Viljanen, P., Wahlberg, M. 2007. Keskeiset rikokset. Helsinki: Edita.
- Frände, D., Matikkala, J., Tapani, J., Tolvanen, M., Viljanen, P., Wahlberg, M. 2014. Keskeiset rikokset. Helsinki: Edita.
- HE 44/2002. Hallituksen esitys Eduskunnalle rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevan lainsäädännön uudistamiseksi.
- HE 66/1988. Hallituksen esitys eduskunnalle Rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen ensimmäisen vaiheen käsittäväksi rikoslain ja eräiden muiden lakien muutoksiksi.
- HE 68/1966. Hallituksen esitys henkeen ja terveyteen kohdistuvien rikosten rangaistamisesta koskevan lainsäädännön uudistamisesta.
- HE 88/2018. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi.
- HE 94/1993. Hallituksen esitys eduskunnalle rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen toisen vaiheen käsittäviksi rikoslain ja eräiden muiden lakien muutoksiksi.
- HeHO: 2016:4.
- Helsingin Sanomat. 2019. Miehen epäillään puukottaneen entistä puolisoaan ja tämän ystävää Helsingin Haagassa, myös epäillyn kolmelle lapselle vammoja. <https://www.hs.fi/paivanlehti/04032019/art-2000006022345.html>. 14.3.2019.
- Husa, J., Mutanen, A., Pohjolainen, T. 2005. Kirjoitetaan juridiikkaa. Helsinki: Talentum.
- Itä-Suomen HO 23.05.2006 584.
- KKO 1993:151.
- KKO 1996:65.
- KKO 1996:74.
- KKO 2001:7.
- KKO 2002:2.
- KKO 2005:63.
- KKO 2008:85.
- KKO 2009:79.
- KKO 2010:36.
- KKO 2017:8.
- Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 361/1983.
- Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 689/1997.
- Lappi-Seppälä, T., Hakamies, K., Koskinen, P., Majanen, M., Melander, S., Nuotio, K., Nuutila, A., Ojala, T., Rautio, I. 2006. Rikosoikeus. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

- Lappi-Seppälä, T., Hakamies, K., Koskinen, P., Majanen, M, Melander. S., Nuotio, K., Nuutila, A., Ojala, T., Rautio, I. 2008. Rikosoikeus. Helsinki: Sanoma Pro Oy.
- Lappi-Seppälä, T., Hakamies, K., Koskinen, P., Majanen, M, Melander. S., Nuotio, K., Nuutila, A., Ojala, T., Rautio, I. 2009. Rikosoikeus. Helsinki: Sanoma Pro Oy.
- Lappi-Seppälä, T., Hakamies, K., Koskinen, P., Majanen, M, Melander. S., Nuotio, K., Nuutila, A., Ojala, T., Rautio, I. 2013. Rikosoikeus. Helsinki: Sanoma Pro Oy.
- LaVM 11/1969. Lakivaliokunnan mietintö n:o 11 hallituksen esityksen johdosta laeiksi lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta ja holhouslain muuttamisesta sekä niihin liittyvien lakien muuttamisesta.
- LaVM 22/1994. Lakivaliokunnan mietintö n:o 22/1994 vp rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen toisen vaiheen käsittäviksi rikoslain ja eräiden muiden lakien muutoksiksi.
- Matikkala, J. 2000. Henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Pakkokeinolaki 806/2011.
- Perustuslaki 731/1999.
- Rikoslaki 30/1889.
- Rikoslaki 38/1889.
- Rikoslaki 39/1889.
- Rikoslaki 491/1969.
- Rikoslaki 578/1995.
- Rovaniemen HO 21.08.2001 454.
- THO 2009:9.
- Tilastokeskus. 2017. Ulkomaalaistaustaisen tekemän rikoksen kohteena usein toinen ulkomaalaistaustainen. http://tilastokeskus.fi/til/rpk/2016/13/rpk_2016_13_2017-03-23_tie_001_fi.html?ad=notify. 27.3.2019.
- Tilastokeskus. 2019. Eräiden rikostyyppien kehitys 2014-2018 (ennakkotieto). http://www.stat.fi/til/rpk/2018/04/rpk_2018_04_2019-01-17_tau_001_fi.html. 12.2.2019.